

Eelnõu 1.10.2025

BIOMAJANDUSE PROGRAMM 2026–2029

Sisukord

Sisukord	2
Programmi üldinfo	3
1. Sissejuhatus	4
2. Programmi eesmärk, mõõdikud ja rahastamiskava	4
3. Hetkeolukorra lühianalüüs	8
4. Olulised tegevused	13
5. Programmi tegevused	15
5.1. Programmi tegevus – põllumajanduskeskkonna hea seisundi tagamine	15
5.2. Programmi tegevus – ringbiomajanduse arendamine	21
5.3. Programmi tegevus – põllumajandusmaa ja maaparanduse poliitika kujundamine	23
5.4. Programmi tegevus – põllumajandus- ja toidusektori konkurentsivõime tõstmine	25
5.5. Programmi tegevus – Eesti toidu kuvandi ja müügivõimekuse edendamine	31
5.6. Programmi tegevus – kutselise kalapüügi korraldamine	33
5.7. Programmi tegevus – kalandusturu korraldamine	35
5.8. Programmi tegevus – kalavarude haldamine ja kaitse	38
6. Programmi juhtimiskorraldus	40
LISA 1. Programmi teenuste kirjeldus	41
LISA 2. Teenuste rahastamiskava (tuh, eurodes)	43

Programmi üldinfo

Programmi koostaja ja vastutaja	<i>Biomajanduse asekanstler, põllumajanduspoliitika osakond, põllumajanduskeskkonnapoliitika osakond ja kalanduspoliitika osakond</i>
Programmi eelnõu valmimise aeg	01.06.2025
Vormi sisu kasutamise selgitus	<i>Vormis toodud info on sisendiks riigi eelarvestrateegia (RES) ja riigieelarve seaduse (RE) protsessi koostamisele. Programmi eelnõu kohandatakse RES-ist ja RE-st lähtuvalt. Programmi kinnitab minister käskkirjaga.</i>

Tulemusvaldkond	Põllumajandus ja kalandus
Tulemusvaldkonna eesmärk	Eesti toit on eelistatud, keskkond ja elurikkus on hoitud, toidusektori ettevõtted on edukad ning maa- ja rannakogukonnad on elujõulised.
Valdkonna arengukava	Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030
Valdkonna visioon	Eesti toit on hinnatud ja maal on hea elada.
Programmi nimi	Biomajanduse programm
Programmi eesmärk	Tark ja kestlik põllumajandus, kalandus ja toidutootmine, mis tagavad toiduga kindlustatuse.
Programmi periood	4 aastat (2026–2029)
Peavastutaja (ministeerium)	Regionaal- ja Põllumajandusministeerium
Kaasvastutajad (oma valitsemisala asutused)	Põllumajandus- ja Toiduamet (PTA), Riigi Laboriuuringute ja Riskihindamise Keskus (LABRIS), Põllumajanduse Registre ja Informatsiooni Amet (PRIA), Maaelu Teadmuskeskus (METK)

1. Sissejuhatus

Biomajanduse programm viib ellu „Põllumajanduse ja kalanduse arengukava aastani 2030“ (PöKa) eesmärki: **„Eesti toit on eelistatud, keskkond ja elurikkus on hoitud, toidusektori ettevõtted on edukad ning maa- ja rannakogukonnad on elujõulised.“** Programmis kajastuvad tegevused võimaldavad põllumajanduse, kalanduse, vesiviljeluse ja toidutööstuse valdkondades bioressurssi efektiivsemalt ning kestlikumalt kasutada ja vääridada, võttes arvesse biomajanduse arengusuundi, säästva arengu ja keskkonnavalaseid eesmärke, ning leida kohti valdkondade vaheliseks koostööks.

Ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) tegevusi rahastatakse ELi finantsperioodil 2023-2027 Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondist (EAGF) ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (EAFRD).

Kalandussektori arenguks vajalikke tegevusi rahastatakse ELi finantsperioodil 2021-2027 Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi (EMKVF) vahenditest. Mitmesuguseid harrastuskalapüügi tugevdamise meetmeid ja kalanduse teadlikkuse tõstmise tegevusi rahastatakse ka Keskkonnainvesteeringute Keskuse kaudu. Lõhelistele rändeteede avamist kalanduslikult olulistele jõgedele rajatud paisudel on rahastatud Euroopa Liidu Ühtekuuluvusfondi vahenditest.

Seosed arengustrateegiaga „Eesti 2035“:

Strateegia „Eesti 2035“ tegevuskavas on seatud üheks arenguvajaduseks julgeolek ja turvalisus ning peetud oluliseks tagada julgeolek igas olukorras ja parandada kriisideks valmisolekut. Programmi tegevused panustavad sellesse, et toidujulgeolek oleks Eestis tagatud.

Biomajandus panustab strateegia „Eesti 2035“ tegevuskava muutusesse, millega soovitakse suurendada Eesti majandusele oluliste valdkondade võimekust. Regionaal- ja Põllumajandusministeerium on peavastutaja kestliku ringbiomajanduse (sh sinimajanduse) arendamisel.

Strateegia „Eesti 2035“ kohaselt on elupaikade hoidmine ja taastamine, liigirikkuse suurendamine ning muldade kaitse piisavalt ulatuslikul territooriumil tähtis nii elurikkuse säilitamisel kui ka kliimamuutuste puhverdamisel ja nendega kohanemisel. Mida rohkem on toimivaid ja elurikkaid ökosüsteeme (sh veekeskkonnas), seda paremini oleme varustatud inimese eksistentsiks vajalikuga ning suudame taluda keskkonna saastatust ja kohaneda kliimamuutustega.

Muudatused:

Biomajanduse programmis liideti programmi tegevusega põllumajandus- ja toidusektori konkurentsivõime tõstmine programmi tegevused noorte põllumajandustootjate tegevuse arendamine, ühistegevuse ja koostöö arendamine ja turukorraldus ja kaubanduspoliitika rakendamine. Liideti ka kaks programmi tegevust: vee-elusressursside töötlemine ja turustamine ning vesiviljeluse arendamine, tegevuse uus nimi on kalandusturu arendamine.

2. Programmi eesmärk, mõõdikud ja rahastamiskava

Programmi eesmärk: Tark ja kestlik põllumajandus, kalandus ja toidutootmine, mis tagavad toiduga kindlustatuse.

Programmi mõõdikud

Mõõdik	Tegelik (2024)	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)	Sihttase (2028)	Sihttase (2029)
Kasutuses oleva põllumajandusmaa pindala, ha	982 440	990 000	990 000	990 000	990 000
Keskkonnasõbralikult majandatava maa osakaal, %*	92,59	90	90	90	90
Kogu tarneahela loodava lisandväärtuse osatähtsus kogu ettevõtlussektori lisandväärtuses, %	6,4 (2023)	7,2	7,2	7,2	7,2
Eesti päritolu põllumajandussaaduste ja toidukaupade osakaal kogu Eesti päritolu kaupade ekspordis, %	14	14	14	14	14
Kasvuhoonegaaside (KHG) heide põllumajandustoodangu väärtuse kohta, t CO ₂ ekv/tuh EUR	2,6 (2023)	Madalam kui 2,5	Madalam kui 2,5	Madalam kui 2,5	Madalam kui 2,5
Heas seisus kalavarude arv, %	42 (2023)	45	50	60	60
Eesti kalandussektori esmatootmise kogu väärtus, mln €	72,3	83,9	85,1	96,7	96,7

* Kõigi ökokavade ja keskkonnatoetuste ning püsirohumaa pindala ühekordselt suhtena põllumajandusmaasse, ei lange alla sihttaset

Kasutuses olev põllumajandusmaa pindala – põllumajandusmaa on piiratud ressurs ja maakasutusele pretendeerib erinevaid huve. Strateegiline suund on, et toidutootmise keskkuse ja konkurentsivõime tagamise seisukohalt tuleb põllumajandusmaa pindala hoida ja veidi kasvatada (eesmärk 2030-ks aastaks vähemalt 1 mln ha põllumajandusmaad).

Keskkonnasõbralikult majandatava maa osakaal – See ilmestab Eesti toidutootmise loodushoidlikkust ja maa heaperemehelikku kasutamist. Keskkonnasõbralikult majandatava maa osakaal hõlmab ühekordselt põllumajanduslike keskkonnatoetuste pindala, mahepõllumajandustoetuse pindala, Natura 2000 alal asuva põllumajandusmaa kohta antava toetuse pindala ning püsirohumaa säilitamise kohustuses arvesse läinud püsirohumaa pindala suhe suhet kasutuses olevasse põllumajandusmaasse. Eesmärk on taset hoida ja kindlustada, et tase ei langeks alla 90%.

Kogu tarneahela loodava lisandväärtuse osatähtsus kogu ettevõtlussektori lisandväärtuses – mõõdik on oluline näitaja toidutarneahela rolli ja mõju hindamisel riigi majanduses. Mida suurem on selle ahela panus ettevõtlussektori lisandväärtusesse, seda rohkem luuakse riigis kohapeal väärtust läbi tootmise, töötlemise ja teeninduse, toetades regionaalset arengut, töökohtade kasvu ja majandust. Mõõdik toetab teadlikku otsustamist ning võimaldab mõõta sektorisiseste investeeringute, innovatsiooni ja koostöö tegelikku mõju majandusele.

Eesti päritolu põllumajandussaaduste ja toidukaupade osakaal kogu Eesti päritolu kaupade ekspordis – mõõdik näitab kohaliku põllumajanduse ja toidutootmise rolli riigi ekspordis ja majanduses. Kõrgem osakaal näitab sektori tugevust ja konkurentsivõimet välisurgudel, toetab maaelu arengut ning aitab mitmekesistada ja stabiliseerida majandust. Lisaks suurendab see toidutootjate sissetulekuid, loob töökohti maapiirkondades ning soodustab investeeringuid kodumaise toidutootmise arendamisse.

Kasvuhoonegaaside (KHG) heide põllumajandustoodangu väärtuse kohta – kasvuhoonegaaside heide põllumajandustoodangu väärtuse kohta peaks olema võimalikult madal, et tagada keskkonnasäästlik ja tõhus tootmine. See näitaja aitab hinnata sektori keskkonnajalajälge ning tootmise tõhusust kliimamõjude kontekstis.

Heas seisus kalavarude arv – mõõdik peegeldab kalandussektori kestlikkust ja näitab kui suur osa majanduslikult olulisi kalavarusid on heas seisundis. Majanduslikult elujõulise ja konkurentsivõimelise kalandussektori areng sõltub suuresti kalavaru seisundist ning piiratud ressursi tingimustes tehtud otsustest selle varu kasutamisel ja haldamisel.

Eesti kalandussektori esmatootmise kogu väärtus – mõõdik näitab kogu kutselise kalapüügi saagi väärtust arvatuna keskmistes kala kokkuostuhindades. Hõlmatud on kõik kutselise kalapüügi segmendid – püük siseveekogudel, Läänemere rannikupüük ja traalpüük ning kaugpüük väljaspool Läänemerd. Mõõdik annab esmase indikatsiooni, kas maaletoodava saagi eest saadav tulu on suurenenud või vähenenud.

Programmi rahastamiskava (tuhandetes eurodes)

	Eelarve	Eelarve prognoos			
		2025*	2026	2027	2028
Programmi kulud kokku	-361 682	-397 569	-336 783	-276 748	-252 550
Põllumajanduskeskkonna hea seisundi tagamine	-62 528	-62 775	-63 598	-161 572	-139 817
Ringbiomajanduse arendamine	-7 713	-18 438	-675	-664	-463
Põllumajandus- ja toidusektori konkurentsivõime tõstmine	<i>Uus programmi tegevus</i>	-261 850	-217 108	-57 867	-61 372
Eesti toidu kuvandi ja müügivõimekuse edendamine	-3 822	-2 608	-2 545	-2 553	-2 621
Kutselise kalapüügi korraldamine	-10 364	-11 382	-11 625	-11 846	-12 333
Kalavarude haldamine ja kaitse	-5 490	-5 404	-5 598	-5 688	-5 869
Kalandusturu korraldamine	<i>Uus programmi tegevus</i>	-17 415	-17 776	-18 129	-18 915

*Riigikogu poolt kinnitatud eelarve

Programmi rahastamiskava täiendav informatsioon 2025.a kohta (muudatuste selgitused koos eelarvega, tuhat eurot)

Biomajanduse programm	Ülekantavate summa (piirmääraga vahetus)	2025.a riigieelarve I p.a. seadusemuudatused	2025.a riigieelarve II p.a. seadusemuudatused	VV reservide eraldised	Lõplik 2025.a programmi tegevuse eelarve*	Selgitused
<i>Põllumajanduskeskkonna hea seisundi tagamine programmi tegevus</i>	-654		28		-63 154	
<i>Põllumajandus- ja toidusektori konkurentsivõime arendamine programmi tegevus</i>	-842		400		-129 837	
<i>Noorte põllumajandusettevõtjate tegevuse arendamine programmi tegevus</i>	-124		-11		-11 838	
<i>Turukorraldus ja kaubanduspoliitika rakendamine programmi tegevus</i>	-668		-26	-48	-119 928	
<i>Ühistegevuse ja koostöö arendamine programmi tegevus</i>	-163		4		-1 799	
<i>Eesti toidu kuvandi ja müüjivõimekuse edendamine programmi tegevus</i>	-263		0		-4 085	
<i>Kutselise kalapüügi korraldamine programmi tegevus</i>	-18		13		-10 370	
<i>Vee-elusressursside töötlemine ja turustamine programmi tegevus</i>	-1		1		-6 935	
<i>Vesiviljeluse arendamine programmi tegevus</i>	-1		1		-2 905	
<i>Kalavarude haldamine ja kaitse programmi tegevus</i>	-228		2		-5 717	
<i>Ringbiomajanduse arendamine programmi tegevus</i>	-228		-73		-8 015	

3. Hetkeolukorra lühianalüüs

Põllumajanduskeskkond

Põllumajandustootmine põhineb loodusressursside kasutusel, mistõttu on oluline tagada nende hea seisund. Hoitud ja hooldatud põllumajandusmaastikud ning elurikkus on osa Eesti identiteedist.

Eestis on põllumajandusmaana kasutuses 982 440 hektarit (2024. a), mida on 5345 hektarit vähem kui eelmisel aastal. Põllumajanduslikule maakasutusele on avaldamas üha enam survet metsastamine ja suurte taristuobjektide rajamine, samuti elamuehituse surve.

Keskkonnasõbralikult majandatava maa (maa millele on määratud ökokava- või keskkonnatoetust ning püsirohumaa säilitamise kohustuses arvesse läinud püsirohumaa väljaspool eelnimetatud) **osakaal kasutuses olevast põllumajandusmaast oli 2024. aastal 92,59%.¹** Lisaks on kasutatav põllumajandusmaa seotud tingimuslikkuse süsteemiga, mis tagab, et toetusi saaksid täies mahus need taotlejad, kes järgivad keskkonnakaitse, loomade heaolu tagamise, rahva-, loomatervise, taimekaitse ning põllumajandusmaa heas korras hoidmise nõudeid. Põllumajanduskeskkonna hea seisundi säilimisel ja parendamisel mängivad olulist rolli seadusandluse tõhus rakendamine, vabatahtlikud keskkonnameetmed, kohalikke olusid arvesse võtvad teadusuuringud ja teadmussiire ning põllumeeste kasvanud keskkonnateadlikkus. Riigi roll on siin liigirikkuse ja elukeskkonna kaitsemeetmete rakendamine ning põllumajandustootjate innustamine veelgi keskkonnasõbralikumale tootmisele. Aitame kaasa KHG heite ohjamisele, kliimamuutuste mõju vähendamisele ja kliimamuutustega kohanemisele, õhukvaliteedi hea seisundi tagamisele ning mulla, vee, maastikulise mitmekesisuse ja elurikkuse hea seisukorra säilimisele ja parandamisele.

Põllumajandus mõjutab mitmeti ka maakasutust, meie loodusressursse, maastikke ja elurikkust, olles ise nende kasutajana neist sõltuv. Samuti mõjutab põllumajandus kliimat ja vastupidi – on kliimamuutustest otseselt mõjutatud.

2023. aastal pärines Eesti kasvuhoonegaaside heitkogusest ligikaudu 13% põllumajandusest. Võrreldes varasema aastaga on koguheide vähenenud (2022. a oli 1581.18 ja 2023. a 1532.51 t CO₂ ekv) ning 1990. aastaga võrreldes on põllumajanduse heitkogused langenud 37%. Samuti on langenud põllumajandustoodangu väärtus ning sellest tulenevalt on **kasvuhoonegaaside heide põllumajandustoodangu väärtuse kohta 2023. aastal kasvanud (2,6 t CO₂ ekv/tuh EUR).**

Suurima osa (35%) sektori heitkogusest moodustavad loomakasvatusega seotud heited (soolesisene fermentatsioon, sõnnikukäitlus), seejärel heitkogused põllumajanduse maaharimisest (28%) ning kütuste kasutusest (ca 9%)².

Põllumajandus ja toiduainetööstus

Põllumajandus, kalandus ja toiduainetööstus on sektorid, mis katavad meie toidulaua, kuid annavad ka olulise panuse Eesti majandusse, eksporti ja tööhõivesse. Eesti on bioressurssidega hästi varustatud, kuid kitsaskohaks on madal lisandväärtus ning suur osatähtsus toorme (nt töötlemata või vähetöödeldud teravili, toorpiim, puit) ekspordil. **Eestis annavad biomajandusega**

¹ Täpsemalt käesoleva aruande peatükis 7.3.1

² https://kliimaministeerium.ee/sites/default/files/documents/2025-03/P%C3%B5llumajandus_kokkuv%C3%B5te_2025%2021.03.docx

seotud sektorid ja tegevusalad ligikaudu 13% majanduse lisandväärtusest ning 17% ekspordist, lisandväärtus töötaja kohta on olnud aga ligikaudu 30% allpool ELi keskmist. Kui jõukamate Euroopa riikide biomajanduses on olulisel kohal kapitali- ja tehnoloogiamahukad tegevusalad (mh farmaatsia- ja keemiatööstus), siis Eesti biomajandus on olnud väga tooraine (metsa/puidu, põllumajanduse/toidu) keskne – neis väärtusahelates luuakse 90% Eesti biomajanduse lisandväärtusest.

Uute ja noorte ettevõtjate sisenemist põllumajandusse takistab põllumajandusmaa piiratus, suur kapitalivajadus ja majanduslik ebakindlus. Paremad väljavaated on köögivilja-, puuvilja- ja marjakasvatustes, kus saab tegevust alustada ka väiksemal põllumajandusmaa pinnal, kuid ka seda tüüpi ettevõtete kapitalimahukus on suur. Tööjõuvajaduse seire uuringu OSKA³ andmetel prognoositakse, et nii põllumajanduses kui ka toiduainetööstuses väheneb järgneva kümnendi jooksul hõive ning seda ennekõike lihtsamate tööde tegijate arvelt, keda võiks tulevikus üha enam asendada tehnoloogia. Spetsialistide puhul prognoositakse mõningast tööhõive kasvu. Valdonna hõivet ja tööjõuvajadust mõjutab oluliselt tööjõu vananemine, samas on tööjõupuudust suudetud leevendada välistööjõu abil. Tööjõu voolavus on murekoht ennekõike liht- ja oskustöölise seas ning seda mõjutavad nii madal palgatase kui ka töötingimused. Ettevõtete poolt tehtavad investeeringud on üheks hõivet vähendavaks teguriks, mis üheltpoolt vähendavad nõudlust tööjõu järele, aga samas toovad ka muudatusi töö sisusse.

2024. aastal vähenes kõigi ebasoodsate tegurite koosmõjul põllumajanduse majandusharu kogutoodangu väärtus 2023. aastaga võrreldes koos tootmistoetustega u 1,4%, jäädes 1,29 miljardi euro tasemele (sh tootmistoetused 29 miljonit eurot).

Põllumajandussektori kogutoodangu väärtus ei ole alates 2015. aastast katnud ära sektori kogukulusid ja lisandväärtus ning ettevõtjatulu on moodustunud läbi toetuste. Põllumajandussektori majanduslik olukord jäi 2024. aastal jätkuvalt keeruliseks – toodang vähenes ebasoodsate ilmastikuolude tõttu (teravilja talvekahjud, kevadised öökülmad, põud ja tugevad vihmad juulis augustis, taimekahjurite levik) ning kulud ületasid endiselt saadavat tulu. Hoolimata kulude mõningasest langusest jäi sektori kogutoodangu väärtus isegi koos toetustega alla tootmiskuludele ning ettevõtjatulu püsis sarnaselt 2023. aastaga negatiivne, ulatudes 63 miljoni euroni (2023. aastal -85 mln eurot).

Kogu tarneahela – põllumajanduse, toidutööstuse, toitlustamise ja kaubanduse, tõhus toimimine nõuab tihedat koostööd kõigi osapoolte vahel ning pidevat tarneahela toimimise jälgimist ja täiustamist, et tagada toidukauba kvaliteet, ohutus ja kättesaadavus tarbijatele. Uute tehnoloogiate kasutuselevõtt ja tootmise automatiseerimine võimaldavad ettevõtetel efektiivsemalt toota, jälgida tarneahelat ja kohandada tooteid vastavalt tarbijate eelistustele. Toidutrendid on muutunud tervislikuma, orgaanilisema ja jätkusuutlikuma toidu suunas, mis sunnib ettevõtteid pakkuma kvaliteetsemaid ja innovaatilisemaid tooteid ning teenuseid. **Kogu tarneahela loodava lisandväärtuse osatähtsus kogu ettevõtlussektori lisandväärtuses 2023. aastal oli 6,6%. 2023. aastaks seatud sihttasel (7,2%) ei saavutatud.** Sihttaseme täitumist mõjutas majanduslik ebakindlus. Nõrk majandus suurendab ebakindlust, kuna ettevõtted ei suuda enam täpselt ennustada, kuidas turud, tarbijate käitumine ja sisendid muutuvad. Kõrge inflatsiooni tulemusel on Eestis kiiresti tõusnud kaupade ja teenuste hinnad, mis pärsib tarbijate ostujõudu. Madalam tarbimine tähendab vähem nõudlust toodete ja teenuste järele, mis omakorda vähendab ettevõtete

³ „Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: põllumajandus ja toiduainetööstus“, Tallinn 2023

toodangut ja müüki, vähendades lisandväärtuse loomise võimalusi. Põllumajandussektori üheks suurimaks murekohaks on riskidest tulenev jätkuv ebakindlus. See omakorda vähendab soovi teha vajalikke investeeringuid nii ressursitõhususe tõstmiseks kui ka keskkonna- ja kliimaeesmärkide täitmiseks. Põllumajandusettevõtete majanduslik toimetulek ehk kulude vähendamine ja tulude suurendamine on oluline kriteerium, et roheülemine saaks toimuda. Ainult majanduslikult kestlikud ja konkurentsivõimelised ettevõtted on suutelised investeerima uutesse tehnoloogiatesse ja neid rakendama. Sellega saame tagada ka kestliku toidutootmise ja toiduga kindlustatuse. Toiduainetööstuse probleemiks on eelkõige mastaabiefekti võimaldavate ettevõtete puudumine, väikesed tootmismahud ning vähene võimekus iseseisvaks tootearenduseks ja innovatsiooniks.

Põllumajandussaaduste ja toidukaupade ekspordi ja impordi väärtuse suhe oli 2024. aastal 0,81, ületades veidi PÕKA-s seatud sihttaseme 0,79. Kaubavahetuse puudujääk ulatus 512 miljoni euroni, olles 107 miljonit eurot suurem kui aasta varem. Eestist eksporditi 2024. aastal põllumajandussaadusi ja toidukaupu jooksevhindades 2,1 miljardi euro väärtuses (ligikaudu 12% kogu ekspordist) ning imporditi 2,6 miljardi euro eest. Võrreldes 2023. aastaga kasvas eksport 6% ja import 9%.

Eesti päritolu kaupade ekspordist moodustas Eesti päritolu põllumajandussaaduste ja toidukaupade eksport ligikaudu 14%. Võrreldes 2023. aastaga suurenes see 8%. Valdavalt (74%) oli Eesti päritolu põllumajandussaaduste ja toidukauba eksport orienteeritud EL-i siseturule ning pea poole moodustas eksport nelja lähiriiki: Läti, Soome, Leetu ja Rootsi. 30% ekspordikäibest EL riikidesse tuli piima ja piimatoodete müügist. Teraviljatooted moodustasid 10% ja mitmesugused toiduvalmistised 8% ekspordi väärtusest. Ekspordikäibest kolmandatesse riikidesse moodustas teravili 25%, kala 21% ja kakaotooted 15%.

Üle poole Eesti päritolu põllumajandussaaduste ja toidukaupade ekspordist moodustas tooraine väljavedu⁴. Sektori ekspordikorv on lihtsa struktuuriga, mis viitab toorainepõhisele ekspordile ja väiksele lisandväärtusele ning tähendab omakorda vähem tulu Eesti majandusele. Tooraine maailmaturuhindade kõikumine mõjutab ekspordikäivet, mistõttu liigne sõltuvus tooraine ekspordist suurendab majanduslikku ebakindlust.

Ekspordist sõltuva Eesti majanduse jaoks on kohapealne väärimine olulise tähtsusega. Eesti toidusektori suurimaks väljakutseks lähiaastatel on töötlemisvõimekuse arendamine ja investeeringute kaasamine, et võimaldada kõrgema lisandväärtusega toodete tootmist ja ekspordi. See looks eeldused toorainepõhise ekspordi vähendamiseks ning aitaks maandada maailmaturuhindade kõikumisest tulenevaid riske. Swedbanki tööstusuuringud⁵ näitavad, et toidusektori investeeringute tegemise peamine fookus lähiaastatel on efektiivsuse kasvu. Automatiseerituse ja digitaliseerituse tase on toidutööstustes aasta aastalt kasvanud.

Swedbanki 2024. a tööstusuuringust selgub, et ettevõtjad ootavad riigi tuge eelkõige investeeringute kaasamisel ning uutele turgudele sisenemisel. Toidusektor on senistes kriisides näidanud suhtelist vastupidavust, säilitades eksporditaseme. Oluline on aga **sihtturgude mitmekesistamine ja uute ärikontaktide loomine**, mis aitavad Eesti ettevõtetel suurendada konkurentsivõimet, olla valmis kriisideks ning vähendada sõltuvust lähiturgude majandusarengust.

⁴ REMi arvutused

⁵ [Toiduainetööstus 2024; tootussektor-2025.pdf](#)

Kodumaist toitu osta eelistavate Eesti tarbijate osakaal langes 61%-lt 2022. aastal 59%-ni 2024. aastal. Toidukaupade kiirel hinnatõusul on mõju ka tarbijate ostukäitumisele. Statistikaameti andmetel tõusis tarbijahinnaindeks 2024. aastal 2023. aasta keskmisega võrreldes 3,5 protsenti ning indeksi mõjutasid 2024. aastal enim toidu ja mittealkohoolsete jookide hinna muutused. Toit ja mittealkohoolsed joogid kallinesid aastaga 3,2 protsenti. 2024. aastal viis Eesti Konjunktuuriinstituut läbi uuringu⁶, mille tulemused näitavad, et kuigi Eesti tarbijad hindavad jätkuvalt kohalikku toitu, on elukalliduse tõus suurendanud hinnatundlikkust ning kodumaise toidu eelistamine on langenud kahe aasta taguse ajaga 2 protsendipunkti. Viimastel aastatel on ostuotsuste tegemisel olulisemale kohale tõusnud toidukauba soodne hind ja sooduspakkumised. 71% tarbijatest peab toidu hinda ostuotsuse tegemisel väga oluliseks. See on 7 protsendipunkti võrra rohkem, kui 2022. aastal. Ka sooduspakkumiste tähtsus ostuotsuste langetamisel on kasvanud 65 %-lt 70%-ni.

Kalandus

Majanduslikult elujõulise ja konkurentsivõimelise kalandussektori areng sõltub suuresti kalavaru seisundist ning piiratud ressursi tingimustes tehtud otsustest selle varu kasutamisel ja haldamisel. Kalanduse majanduslike eesmärkide täitmiseks on **oluline luua tingimused elujõulisele ja konkurentsivõimelisele vesiviljelus-, kalapüügi- ja vee-elusressursside töötlemise sektorile.** Tähelepanu tuleb pöörata tootlikkuse tõstmisele ja lisandväärtuse kasvule, arvestades kalavaru seisundit ja ressursi piiratust. **Heas seisus kalavarude osakaal oli 2023. a 45 %, varude seisund on halb ja jääb alla seatud sihttasemele 61%.** Kalavarude seisundi parandamiseks tuleb jätkuvalt ajakohastada kalavarude kaitsemeetmeid, vähendada püügikoormust rannapüügis.

Lisaks tuleb leida võimalused, kuidas kalakasvatamisel kasutada maa- ja veeresurssi võimalikult efektiivselt. Kalapüük, kalapüügi- ja vesiviljelustoodete töötlemine, vesiviljelus – need valdkonnad peavad põhinema konkurentsivõimelise, sisetulekuid, lisandväärtust ja teadmisi suurendaval majandamisel, mis on samaaegselt keskkonnahoidlik ja sünergiaid loov.

Tööjõu vananemine, erialaspetsialistide ja oskustööjõu nappus ning kalandussektori vähene atraktiivsus noorte silmis vajab sektori kestlikkuse tagamisel terviklikku käsitlust. Sektori atraktiivsuse tõstmiseks on vaja jätkata valdkonnast positiivse kuvandi loomist kõigis kalamajanduslikes valdkondades ning selle saavutamiseks tuleb tõhustada koostööd teadus- ja haridusasutuste, sektori ettevõtete ning administratsiooni vahel.

Eesti kutselise kalapüügi sektor jaguneb ranna- ja siseveekogude püügiks, Läänemere traalpüügiks ning kaugpüügiks. 2024. aasta seisuga tegutseb sektoris 1578 püügiloa omanikku ning 2241 kalurit. Piiratud kalavaru tingimustes tagab oskusteabe ja traditsioonide kestmise, konkurentsivõime püsimise ning ettevõtjate tehtud investeeringute järjepidevuse ajaloolisel püügiõigusel põhinev kalapüügivõimaluste jaotussüsteem.

Eesti kalandussektori esmatootmise kogu väärtus oli 2024. a 72,3 mln eurot. Kuna mõõdik näitab kogu kutselise kalapüügi saagi väärtust arvatuna keskmistes kala kokkuostuhindades, mõjutab esmatootmise koguväärtust otseselt saagi kogus ja kokkuostuhind. Saagi kogust ja kokkuostuhinda mõjutavad omakorda paljud tegurid nagu kogusaagi liigiline koosseis, kas on rohkem vähemväärtuslikke või väärtuslikke liike; kas varude seis on hea või ei; püügi sisendhindade muutus (nt kütusehind); nõudluse muutus; ilmastikuolud. Võrreldes kahe eelneva aastaga on

⁶ [Eesti elanike toidukaupade ostueelistused ja hoiakud](#), Eesti Konjunktuuriinstituut, 2024

toimunud mõõdiku väärtuse langus, kuid pikemas, 10 aasta perspektiivis on märgatav kasvutrend. Samal perioodil on saagi kogus olnud langustrendis. Esmatootmise koguväärtus on saanud pikemal ajaskaalal kasvada kokkuostuhindade tõusu arvelt ning osalt ka siis kui väärtuslikumate kalaliikide osakaal saagis suureneb.

Peamised väljakutsed püügisektoris on seotud püügikoormuse vähendamise ja sissetulekute tõstmisega, kuivõrd majanduslikult olulistest kalavarudest on praegu heas seisus alla poole. Kalavarude looduslikuks taastumiseks tuleb taastada kalade elupaiku ja kudealaseid ning tagada nende säilimine. Ohustatud kalaliikide varude taastamiseks asustatakse veekogudesse kalade noorjärke. Kalavarude hea seisundi saavutamiseks on vaja vähendada püügikoormust nende kalavarude kasutamisel, mis ei ole heas seisundis (eelkõige ahven ja koha). Samuti on vaja ajakohastada kalavarude kaitsemeetmeid. Jätkuvalt on vajalik teha jõupingutusi ebaseadusliku kalapüügi ohjamiseks, püütud kala tagasiheite lõpetamiseks ning soovimatut kaaspüüki vähendavate püügimeetodite ja püügivahendite kasutuselevõtuks.

Ranna- ja siseveekogude kalapüügi- ja vesiviljelussektori konkurentsivõime ja tulusus on madal, mis muuhulgas tuleneb ebapiisavast ühistegevusest toodangu väärimdamisel ja turustamisel ning on tingitud ka kalapüügi hooajalisusest. Seetõttu on vaja tähelepanu pöörata ranna- ja siseveekogude kalurite tegevuste mitmekesistamisele ja sissetulekute tõstmisele. Säästva sinimajanduse kasvu toetab kestliku kalapüügi- ja vesiviljelustoodete tootmise ja vee- elusressursside väärimdamise kõrval ka jõukate rannikukogukondade areng.

Vee-eluressursside töötlemist iseloomustab vähene tootearendus. See tähendab ühelt poolt seda, et tooted on tagasihoidliku lisandväärtusega, kuid teisest küljest on senini vähe tähelepanu pööratud nende ressursside töötlemisele, mille potentsiaal on kasutamata või vähe kasutatud ja mille väärimdamine ei suurenda survet keskkonnale ning on vastavuses elurikkuse, kliimaneutraalsuse ja ringmajanduse eesmärkidega. Kalandussektori ettevõtete investeringute soodustamiseks tuleb toetada keskkonnasõbralike ja energiasäästlike tehnoloogiate kasutuselevõttu, soosides ressursside tõhusamat kasutust. Kalatöötlemis- ja vesiviljelussektoris tegutsevatele mikro- ja väikeettevõtjatele, kellel on madal omafinantseeringuvõime, ning väikeste ja keskmiste suurustega ettevõtetele (VKE-dele), kellel on raske saada pikaajalisi laene, võimaldatakse turutõrgete leevendamiseks ligipääsu laenurahale. Töötlemissektori konkurentsivõime tõstmiseks, sh lisandväärtuse kasvatamiseks, on vaja toetada vee- elusressursside tootearendust ja uuenduslike tehnoloogiliste lahenduste väljatöötamist ettevõtete ning teadus- ja arendusasutuste koostöö ning Eesti teadlaste rahvusvahelises teaduskoostöös osalemise kaudu.

Viimastel aastatel langustrendis olnud ekspordimahtudest hoolimata suudeti välisurgudelt saada kauba eest suurem väärtus, kui varasematel aastatel. Seda ilmestab eeskätt külmutatud kalatoodete väärtuse kasv kogu Eesti päritolu kalatoodete ekspordist. Kui 2023. a mõjutasid pelaagiliste kalade töötlemisega tegelevaid ettevõtjaid kalaõli- ja jahu maailmaturul tõusnud hinnad, siis 2024. a kasvas ka inimtoiduks püütud kala väärtus. 2024. a on Eesti päritolu kalapüügi- ja vesiviljelustoodete kogused aastaga kasvanud. Kui külmutatud kala väärtus ajas kasvab, siis ekspordikogused langevad (2022. a kogueksport 82 909 tonni vs 71 077 tonni 2024. a). Madalamatest ekspordimahtudest hoolimata on Eesti päritolu toodete ekspordi koguväärtus suutnud püstitada varasemaga võrreldes märkimisväärse tõusu olles 177,7 miljonit eurot.

Vaatamata faktile, et Eestis püütakse aastas ligikaudu 63 000 tonni kala ja kasvatatakse veel lisaks 963 tonni, siis ei ole riigis kalapüügi- ja vesiviljelustoodete tarbimine suur. Aastas tarbitakse keskmiselt umbes 17 kg kalatooteid elaniku kohta, mis on tunduvalt alla Euroopa keskmise – Euroopas on see näitaja ca 23 kg inimese kohta. Kalatarbimise suurendamiseks Eesti leibkondades on plaanis jätkata üleriigilise kalapüügi- ja vesiviljelustoodete tutvustamise ja teavitamise kampaaniaga, mis pööraks tähelepanu kalatoodete tarbimise olulisusele kõikides vanusegruppides ja aitaks kaasa Eesti kalatoodete väärimisele ning turustamisele.

Eestis tegutseb kaheksa kalanduspiirkonna tegevusrühma. Kalapüük on alati olnud tähtsal kohal ning mitmed asundused on tekkinud just kalapüügiga tegelemise toetusel. Kalanduspiirkondade moodustamisega on rannakalanduses välja kujunenud tugev kalurite tuumik, kes saab kalapüügist märkimisväärset tulu.

Seoses püügi hooajalisusega on siiski enamikul ranna- ja siseveekogude kutselistel kaluritel vajadus leida täiendavaid sissetulekuallikaid, sest hooajaline püügitegevus ei anna piisavalt tulu ega sissetulekut terveks aastaks. Ranna- ja siseveekogude kalurite vähene investeeringusuutlikkus vähendab oluliselt nende võimalusi võtta kasutusele uusi keskkonnasäästlikke ja väiksema kasvuhoonegaaside emissiooniga energiaallikaid ning seista vastu kliimamuutustest tulenevatele ohtudele.

Kalanduspoliitika sotsiaalmajanduslike eesmärkide saavutamiseks on oluline edendada püüki nii ranna- kui ka siseveekogudes nii, et püügitegevusest sõltuvad kogukonnad jõuaksid rahuldava elatustasemeni ja nende investeerimissuutlikkus kasvab. Vee-elusressursside väärimine ja otseturustamise jätkuv toetamine loob võimalused lühikeste tarneahelate tekkeks ning soodustab väikeste, kuid kvaliteetsete koguste turustamist otse tarbijale. Kalanduspiirkondade ja kestliku sinimajanduse arengu soodustamiseks on vajalik koostöö jätkumine sektorite esindajate ja teadlaste vahel ning algatusrühmade töö koordineerimine riigisiselt ja rahvusvahelisel tasandil.

4. Olulised tegevused

Prioriteet	Targa ja kestliku põllumajandustootmise ja toidutöötlemise toetamine ning varustuskindluse ja toidujulgeoleku suurendamine. <i>* Prioriteet ka Toiduohutus 2026-2029 programmis</i>
Milles seisneb väljakutse?	Vähene lisandväärtus võrreldes EL keskmisega, madal võimekus iseseisvaks tootearendus- ja innovatsioonitegevuseks, kliimamuutuste mõju toidutootmisele ja toidutootmise mõju keskkonnale, ebakindlus põllumajandustoodete ja -tootmissisendite hindades (riskijuhtimine), järelkasv põllumajandussektoris. Vajalik on töötlemisvõimekuse arendamine ja investeeringute kaasamine, et võimaldada kõrgema lisandväärtusega toodete tootmist ja eksporti.
Olulisemad tegevused 2026. aastal	<ul style="list-style-type: none">• Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika Eesti strateegiakava aastateks 2023-2027 rakendamine ja vajadusel ajakohastamine.

- Euroopa Liidu taaste- ja vastupidavusrahadu (RRF) sekkumiste edukas lõpuleviimine.
- Uue finantsperioodi ettevalmistus.
- Põllumajanduse ja toidusektori konkurentsivõime tõstmiseks viiakse läbi uuring põllumajandussektori lisandväärtuse loomise võimekuste ja takistuste hindamiseks, töötatakse välja terviklahendused ettevõtete kriisidele ja riskidele vastupidavuse suurendamiseks ja uute ettevõtjate alustamise soodustamiseks.
- Eksportturgude avamine ja avatuna hoidmine.
- Turuarendustoetuse ja teadmussiirde programmi rakendamine.

Prioriteet	Kestliku toidusüsteemi KHG heite vähendamine ja süsiniku sidumise suurendamine.
Milles seisneb väljakutse?	Põllumajandussektori KHG heite vähendamine ja kliimamuutustega kohanemine, säilitades toidutootjate konkurentsivõime
Olulisemad tegevused 2026. aastal	<ul style="list-style-type: none"> • Süsiniku jalajälje hindamise tööriista lõppversiooni väljaarendamine ja laialdase kasutuselevõtu ettevalmistamine. • Turvasmuldade tegevuskava käivitamine.

Prioriteet	Põllumajandus- ja toidusektori toetamine müügiedendustegevuste kaudu .
Milles seisneb väljakutse?	Müügiedendustegevustega suuname koduturul tähelepanu kohaliku toidutootmise väärtustamisele. Kohaliku toidu eelistamine on viimase kümnendi madalaimas seisus. Tarbijateni on vaja viia info kohaliku toidu eelistest ja selle tarbimise laiema mõjust, samuti kestlikust toidutootmisest ja sellega seotud väljakutsetest.
Olulisemad tegevused 2026. aastal	<ul style="list-style-type: none"> • Eesti toidu tutvustamise ja müügiedenduse visioonidokumendi „Eesti toit 2026-2029“ tegevuste rakendamine. • Kalakampaania korraldamine.

Prioriteet	Kalavarude hea seisundi saavutamine.
Milles seisneb väljakutse?	Heas seisus kalavarude osakaal (2024. a 42%) jääb alla seatud sihttasemetele (2025. a 45%).

Olulisemad tegevused 2026. aastal

- Liigse kalapüügikoormusega piirkondades püügivahendite arvu vähendamine
- Kalavarude kaitsemeetmete ajakohastamine (alammöödu korrigeerimine, ajalis-ruumilised piirangud, selektiivset püüki toetavad meetmed, angerja pakett ja sellest tulenevalt angerja majandamiskava muutmine).
- Kormoranide ja hüljeste ohjamiskava tegevuste toetamine. Kormoranide ja hüljeste ohjamiseks kaitseme Eesti seisukohti EL tasemel (kormoranide puhul oleme aktiivsed linnudirektiivi lisade muutmisel ja hülgetoodete kauplemise keelu kaotamisel).

Prioriteet

Targa ja kestliku kalandussektori toetamine.

Milles seisneb väljakutse?

Ebakindlus tootmissisendite hinnas ja toorme olemasolus ja madal võimekus iseseisvaks tootearendus- ja innovatsioonitegevuseks.

Olulisemad tegevused 2026. aastal

Kalandussektori arenguks vajalike EMKVF-i rakenduskava sekkumiste edukas rakendamine ja vajadusel nende ajakohastamine:

- kestliku vesiviljeluse arendamisel toodangumahu suurendamine läbi vesiviljeluse investeeringutoetuse;
- kalapüügi- ja vesiviljelustoodete turustamise, kvaliteedi ja lisandväärtuse edendamine kalapüügi- ja vesiviljelustoodete töötlemisinvesteeringute ning turuarendustoetuse soodustamise kaudu;
- kogukonna juhitud kohaliku arengu toetusel säästva sinimajanduse arendamine rannikualadel ja kalanduskogukondades.

5. Programmi tegevused

Meetmete kirjelduses kasutatud sümbolite tähendused: Väljakutsed; Uuringud ja analüüsid; Projektid; IT-arendused; Koolitused; Pidevad tegevused

5.1. Programmi tegevus – põllumajanduskeskkonna hea seisundi tagamine

Eesmärk	Põllumajandusmaa elurikkuse ja maastike mitmekesisuse säilimise tagamine.				
	Tegelik tase	Sihttase			
Möödik	2024	2025	2026	2027	2028
Püsirohumaade osakaal kogu	27,49	28.75	28.75	28.75	28.75

põllumajandusmaast, %					
--------------------------	--	--	--	--	--

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

- Põllumajanduse intensiivistumise tagajärjel on kasvamas surve mulla ja vee heale seisukorrale. Kasvuteel on põllumajandussektori kasvuhoonegaaside ja ammoniaagi heide ning lämmastikukoormus veekogudele.
- Sõnnikumajanduses on probleemiks kasvuhoonegaaside ja ammoniaagi heidet vähendavate praktikate vähene rakendamine.
- Peamistes põllumajanduspiirkondades on elurikkust ja mitmekesisust suurendavaid maastikuelemente liiga vähe ning suured, üksteise kõrval asetsevad maastikuelementideta põllualad vähendavad oluliselt elurikkust ja ümbritsevate loodusalade sidusust.
- Põllumajandusmaastikus toetavad kõige enam elurikkuse ja kliimaeesmärke pärandniidud, kuid senisest enam vajavad tähelepanu ka muud rohumaad, mis on liigirikkad ja kus on säilinud looduslik taimestik.
- Kui põllumajandusmaastike kimalasenäitajad on olnud pigem stabiilsed, siis liigirikkust iseloomustav põllulindude indeksi trend on langev.
- Põllumajanduskeskkonnas toimuvate muutuste tuvastamiseks ning vajalike meetmete kujundamiseks tehakse uuringuid ja hinnatakse keskkonnaseisundit, ent seirevõimekus ei ole sageli piisav teadmuspõhiste otsuste tegemiseks.
- Eesti põllumuldade peamised probleemid on orgaanilise aine vähenemine, tihenemine, kuivendussüsteemide amortiseerumine ja sellega seotud põllumajandusmaa kasutusvõimaluste vähenemine, muldade kurnamine ja muldade hapestumine, aga ka mulla ehitistega (rajatised, hooned) katmine, mis viib põllumullad põllumajanduslikust kasutusest välja muuks kasutuseks (hinnanguliselt 1000 hektarit aastas).
- Eestis on mullatervist (sh orgaanilise süsiniku varu säilimist) soodustavate põllumajanduspraktikate rakendamine ja levik ebapiisav.

Tegevused:

- Eesti põllumuldade hea seisundi tagamiseks jätkatakse mullasõbralike majandamispraktikate toetamist, täiendatakse põllumuldade seisundi seiret, jätkatakse praktikate mõju kindlaks tegevate uuringute läbiviimist, tõhustatakse teadmussiirde tegevusi ja mullaanalüüside tegemise võimekust ning toetatakse põllumajandusettevõtjaid muldade ja muldi mõjutavate tegurite tundmaõppimisel.

✿ Koostöös Kliimaministeeriumiga valmistatakse EL mullaseire ja mulla vastupidavuse direktiivi ülevõtmiseks, sh mullaseaduse väljatöötamiseks ja mullaseire raamistiku uuendamiseks.

✿ Koostöös Kliimaministeeriumi ja Keskkonnaagentuuriga viiakse ellu uurimisprogramm „Maa- ja mullakasutuse juhtimissüsteem mullastiku teenuste efektiivseks ja jätkusuutlikuks kasutamiseks, elurikkuse kaitseks ja kliimamõju vähendamiseks“.

✿ Tegeletakse LULUCF sektori põllu- ja rohumaa mineraal- ja turvasmuldade KHG voogude ja süsinikuvaru dünaamika täpsema hindamiseks riiklikus KHG inventuuris (PÕMU).

✿ Üleriigilise ülepinnalise suuremõõtkavalise mullastikukaardi uuendamine (MULD2).

✿ Viiakse läbi riigisiseseid (koostöö)tegevusi, mis toetavad Euroopa Horisoni mullakokkuleppe missiooni eesmärki.

✿ Keskkonnahoiu täiendavaks tagamiseks soodustatakse põllumajanduses keskkonnasäästlike majandamisviiside kasutuselevõttu ja jätkuvat kasutamist, sh ka toetuste abiga, milleks on I samba raames rakendatavad ökokavad ning II samba raames rakendatavad keskkonnameetmed. Täiendava keskkonnahoiu tegevusi toetab Euroopa Liidu ja Eesti keskkonnaga seotud õigusloome, toimiv järelevalve süsteem, arenev seire- ja hindamisvõimekus, teadmiste levik ning toetuste rakendamine. Suur roll on digiteenuste arengul, mis muuhulgas aitab pidada põlluraamatut ja koostada toitainete bilansse ning annab väetamis- ja taimekaitsealaseid soovitusi ning. Need tegevused on seotud ka ÜPP strateegiakava 2023-2027 sekkumiste nõuetega.

✿ Pea kogu põllumajandusmaa on seotud tingimuslikkuse süsteemiga, mis kehtib Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika kõigile pindala- ja loomatoetuste taotlejatele. Süsteemi eesmärk on tagada, et toetusi saaksid täies mahus need taotlejad, kes järgivad peamisi põllumajandusega seotud nõudeid. Süsteem koosnebki nõuetest ja nende kontrollisüsteemist, mis peab finantskorrektsioonide vältimiseks olema kooskõlas ELi reeglitega. Nõuete rikkumisel vähendatakse kõigi pindala- ja loomatoetuste summat. Tingimuslikkuse süsteem laienes 2023. aastast oluliselt, kui mitmed seni toetatud nn rohestamise toetuse nõuded sellega liideti. Üheks neist on püsirohumaade säilitamise nõue, mille üle peetakse arvestust riigi tasemel läbi tingimuslikkuse süsteemi ja seda mõõdetakse jooksva aasta suhtarvuga võrrelduna võrdlussuhtarvuga. Püsirohumaade osakaal on ka esmane programmi tegevuse mõõdik. See iseloomustab põllumajandusmaa kasutamisekestsiivsust. Pärast e-põlluraamatu andmete kogunemist (eeldatavalt mõne aasta pärast) on võimalik hinnata ka põllumajanduse keskkonnasuundumusi spetsiifilisemalt.

2025. aasta 1. jaanuarist liidetakse tingimuslikkuse süsteemi ka töökeskkonnaga seotud nõuded⁷. Sotsiaalse tingimuslikkuse rakendamise eesmärgiks on tõsta taotlejate teadlikkust tööõiguse nõuetest ja kaitsta põllumajandussektoris hõivatud töötjate huve.

Lisaks õigusaktide ja tingimuslikkuse nõuetele rakendatakse põllumajanduses kliima-, keskkonna- ja loomade heaolu parendamiseks ÜPP Strateegiakava üheaastaseid ökokavasid ja viieaastase kohustusega põllumajanduskeskkonnatoetusi. Põllumajanduskeskkonna toetused on kitsamalt suunatud mulla- ja veekeskkonna, õhukvaliteedi, elurikkuse ja maastikulise mitmekesisuse

⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/2115 artikkel 14 lõige 1

hoidmisele ning kliimamuutuse leevendamisele. Ökokavad on enamasti laiemad keskkonnatoetused, mille nõudeid ja keskkonnapraktikaid sobivad suuremale hulgale põllumajandustootjatele (nt keskkonnasõbralik majandamine). Samuti toetatakse läbi mittetootlike alade kui ka maastikuelementide loomise ja säilitamise elurikkust ning maastikulist mitmekesisust (nt ökoalad ja ökosüsteemiteenuste säilitamine põllumaal).

Programmiperiood 2023-2027 on kaasa toonud üha enam uute tehnoloogiate rakendamist ka põllumajanduspoliitikas. Lisaks digivõimalustele (nt georuumiline taotlus) rakendatakse pinnaseiresüsteemi, mille alusel regulaarselt ja süstemaatiliselt seiratakse põllumajanduspraktikaid- ja tavasid Copernicuse Sentineli satelliidiandmete või muude samaväärsete andmete alusel. Pinnaseire eesmärk on aidata põllumajandustootjal tõhusamalt toetuse tingimusi täita läbi seiratavate nõuete vältimaks kohest sanktsiooni rakendamist. Lisaks kasutatakse asukohamärgisega fotosid. Eesti on selleks puhuks välja töötanud nt IVA äpi.

ÜPP strateegiakava sisaldab lisaks ÜPP II samba maaelu arengukava toetustele ka I samba otsetoetusi, sh kliima- ja keskkonnavasid (ökokavad). Olulisemat mõju avaldavad keskkonnatoetused ja -tegevused on järgmised:

Keskkonnasõbraliku majandamise toetuse kasutamine avaldab mõju viljavaheldusele, mullaproovide võtmisele, sertifitseeritud seemne kasutamisele ning glüfosaadi ja muude taimekaitsevahendite kasutamise piiramisele. Eraldi lisameetmed on välja töötatud aianduskultuuride keskkonnasõbralikuks kasvatamiseks, vahekultuuride kasvatamiseks, happeliste muldade neutraliseerimiseks jms. Alates 2024. aastal on võimalik vahekultuuride kasvatamise lisategevuse elluviimise eest toetust saada. Vahekultuuride kasvatamisel on oluline roll nii mulla seisukohalt kui ka on vahekultuurid hea valik mitmekesistamiseks külvikorda.

Ökoalade ning ökosüsteemiteenuste säilitamise toetus on suunatud põllumaale, mis avaldab otsest mõju nii elurikkusele, mullastikule kui ka ökosüsteemiteenustele aidates seeläbi suurendada bioloogilist mitmekesisust just haritaval maal. Sellele eesmärgile aitavad panustada eelkõige keskkonnasäästlikud harimispraktikad so mittetootlike alade nagu rohumaaribade või erinevate kesatüüpide määratlemine, mis on tootmisest kõrvale jäetud teatud perioodiks, et soodustada elurikkust sellistel aladel, vähendades taimekaitsevahendite kasutamist jne. Samuti on oluline osa nii olemasolevatel kui ka uutel rajatavatel maastikuelementidel mida tuleb säilitada ning hoida just maastikulise mitmekesisuse otstarbel, millel on veelgi laiem eesmärk elurikkuse toetamisel.

Mulla- ja veekaitse toetus aitab kaasa erodeeritud- ja turvasmuldade säästlikule kasutamisele, muldade degradatsiooni vähenemisele ja muldades orgaanilise süsiniku talletamisele maa pikaajalise rohumaana hoidmise kaudu. Pinna- ja põhjavee kaitsele suunatud täiendavad tegevused aitavad kaasa veekeskkonna seisundi parandamisele.

Liikide ja elupaikade säilimise tagamiseks ning ekstensiivse põllumajanduse soodustamiseks rakendatakse Eestis juba alates 2001. aastast pärandniidu hooldamise toetust. Pärandniitude kõrval pööratakse senisest enam tähelepanu ka muudele kõrge loodusväärtusega rohumaadele. REM tellimusel viib Pärandniitude Kaitse Ühing läbi püsirohumaade inventuure 27 000 ha-l. Inventeeritud ja väärtuslikuks püsirohumaaks hinnatud maale saame hakata maksta väärtuslike püsirohumaade säilitamise toetust. Vastav toetusmeede rakendus 2024. aastast.

Põllumajanduse veekaitsemeetmed on nii Läänemere tegevuskavas, nitraaditundliku ala tegevuskavas kui ka veemajanduskavades. Enamik vajalikest meetmetest viiakse ellu ÜPP strateegiakava sekkumiste abil. Väljatöötatud on ministri määrus taimetoitainete bilansiarvestuse õiguslikuks regulatsiooniks. Plaanis on uuendada määrust sõnniku arvestuslike näitajate kohta.

2024. aastal jõustus Euroopa parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/1991, mis käsitleb looduse taastamist. Taastamiskava tuleb koostada ja esitada Euroopa Komisjonile hiljemalt 1.09.2026. Taastamiskava koostamisega alustatakse Kliimaministeeriumiga koostöös 2025. aastal. Agroökosüsteemide taastamisel tuleb kehtestada eesmärgid ja meetmed vähemalt kahe järgneva agroökosüsteemide näitaja kohta a) rohumaaliblikate indeks; b) orgaanilise süsiniku varu mineraalsetes põllumuldades; c) mitmekesiste maastikuelementidega põllumajandusmaa osakaal. Samuti tuleb kehtestada meetmed põllumajandusmaastike linnustiku indeksi suurenemiseks, põllumajanduslikus kasutuses turvasmuldade taastamismeetmeteks, sh märjutamine.

Kestliku toidusüsteemi kliimameetmete (fossiilkütuste tarbimise vähendamine ja biokütuste kasutamise laiendamine põllumajandusmasinates; kasvuhoonegaaside sidumist soodustavate maakasutuse muutuste suunamine) väljatöötamine ja rakendamine.

REM osaleb ametliku partnerina mitmes rahvusvahelises projektis. Viimastel aastatel on alanud kaks 10-aastast LIFE integreeritud projekti – veemajanduse ja -poliitika teemaline (CleanEST) ning looduskaitse, metsanduse ja agroökosüsteemide teemaline (ForEst&FarmLand/Elurikas Eesti). Mõlemad projektid tegelevad põllumajanduse ja põllumajandusmeetmete keskkonnamõju uurimisega ning aitavad välja töötada senisest tõhusamaid põllumajanduskeskkonna sekkumisi, lisaks töötatakse välja tolmeldajate tegevuskava, testitakse meetmeid põllulindude kaitseks jmt.

REM osaleb EL teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi „Euroopa horisont“ partnerluses Biodiversa+ (Biomitmekesisuse päästmine elu tagamiseks Maal) ning rahastab riikidevahelise teaduskoostöö raames tiptasemel teadusprojekte bioloogilise mitmekesisuse valdkonnas: esimeses taotlusvoorus projekti „Veeseente bioloogiline mitmekesisus liigikaitse vajaduse ja tegevuskava valguses“ ja „Mikroobide mitmekesisus, mulla mikroobioomi ökosüsteemiteenused ja ökosüsteemi kaitse“ ning teises taotlusvoorus projekti „Geenidest maastikeni: mere bioloogilise mitmekesisuse seiramiseks vajalike keskkonnamõju hindamise vahendite väljatöötamine kasutades eDNA-d ja kaugseiret“.

Koolituste, infopäevade ja infomaterjalidega suurendatakse põllumajandustootjate teadlikkust ökosüsteemiteenustest, keskkonda säästvatest põllumajanduspraktikatest ja kliimarisikidest.

Keskkonnameetmete seirega uuritakse muuhulgas põllumajanduse mõju mullale, veele ja elurikkusele.

Veeseaduse alusel on põlluraamatu pidamine igale põllumajandusega tegelevale isikule kohustuslik, kuid selle pidamise vorm ja viis on isiku enda valida. See ei võimalda riigil teha neil andmetel põhinevaid otsuseid või teadlastel ära kasutada potentsiaali pakkumaks põllumajandussektorile näiteks roheülemineku või parema majandamisega seotud lahendusi. 1. aprillil 2024. a avati PRIA digitaalne e-põlluraamat põllumeestele tutvumiseks ja testimiseks. Alates 15. juulist 2024. aasta on kõigil keskkonnasõbraliku majandamise toetust taotlejail kohustus

pidada e-põlluraamatut kas PRIA e-teenuse keskkonnas või mõnes muud eratarkvaras. Alates 1. maist 2025. a toimub eratarkvarad liidestamine PRIA e-teenuse keskkonnaga. Liidestuse eesmärgiks on, et eratarkvara andmed jõuaksid tulevikus PRIA hallatavasse põllumajandusandmete varamusse. **Alates 1. maist 2025 rakendatakse taimetoiteelementide bilansi kohustust ka keskkonnasõbraliku majandamise toetuskeemis.** Lisaks on PRIA e-teenuse keskkonnas kasutajale avatud väetus- ja lupjamissoovituskalkulaator ning huumusbilanssi. Järk-järgult liigutakse selles suunas, et andmed oleksid riigile kättesaadavad ja kasutatavad nii statistikas, teadustöodes kui ka põllumajandus- ja keskkonnapoliitika kujundamisel.

2023. aastal valmis süsiniku jalajälje hindamise tööriist põllumajandusettevõtetele. 2025. aastal viiakse läbi süsiniku jalajälje hindamised põllumajandusettevõtetes, et tööriista testida, tuvastada tööriista täiustamise ja parandamise vajadused, misjärel tehakse ettevalmistused tööriista laialdasemaks kasutuselevõtuks.

Metoodika ja prototüübi (rohefoor) loomine, mille eesmärk on toetada Eesti põllumajandussektori rohepööret, hinnates põllumajandusettevõtete, -toodete ja -maade keskkonna- ja kehtlikkusalast toimetulekut.

Korraldatakse uuring „Väetiste kasutamise seotud KHG mõõtmised ja metoodikaarendus“.

Kehtestatakse nõuded, mis tagavad põllumajandusmaa ja mullastiku kaitse.

Töötatakse välja asjakohane infosüsteem põllumajandusmaa ja mullastiku kaitseks.

Tõstetakse põllumajandusmaa omanike ja maakasutusega seotud huvigruppide teadlikkust mullastikust kui taastumatust loodusressursist, toiduga varustamiskindlusest sh toidujulgeolekust ja vajadusest rakendada põllumajandusmaa kaitseks asjakohaseid kaitsemeetmeid

Oodatav tulemus:

Tegevuse mitmed meetmed on seotud EL ÜPP strateegiakava rakendamisega, seega on peamised eesmärgid ja mõõdikud määratud just seal. Näiteks, et põllumajandusmaad majandatakse jätkuvalt keskkonnahoidlikke praktikaid rakendades, millest annab märku erinevate täiendavate keskkonnameetmete pindalaline või loomade arvu sihttaseme saavutamine. Lisaks ei lange püsirohuma suhtarv põllumajandusmaasse alla seatud sihttasest, mis muuhulgas näitab ka mitmete strateegiakava sekkumiste mõju maakasutusele.

Väheneb põllumajandussektori KHG heide ja laieneb mullatervist (sh orgaanilise süsiniku varu säilimist) soodustavate praktikate rakendamine ning luuakse terviklik maa- ja mullakasutuse juhtimissüsteem.

E-põlluraamatu kasutamise laienemine ja rakendamine tagab selle, et põllumajandusmaa ja põllumuldade kohta on olemas kvaliteetsed andmed maakasutusega seotud otsuste tegemiseks. Lisaks PRIA e-teenuse keskkonnas loodud soovituskalkulaatorite kasutamine aitab põllumajandustootjal paremini põllumajandustegevusi planeerida ja ellu viia.

5.2. Programmi tegevus – ringbiomajanduse arendamine

Eesmärk	Ringbiomajanduse põhimõtete suurem kasutuselevõtt				
Möödik	Tegelik tase	Sihttase			
	2023 ⁸	2026	2027	2028	2029
Tootmiskadu esmatootmises ⁹ (t)	90 909	väheneb ¹⁰	väheneb	väheneb	väheneb

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Ringmajanduse põhimõtted pole biomajanduse sektorites seni laialt levinud ning tekkivaid kõrvalsaadusi ja jääke väärindatakse vähe või tehakse seda madala majandusliku lisandväärtusega.

 Ringbiomajanduse edendamiseks vajalikud mõisted ja õigusraamistik vajab ajakohastamist (jäätmestaatuse lakkamine, kõrvalsaadused ja teisene toore), et ettevõtted oleksid ringbiomajanduse lahenduste kasutamiseks rohkem motiveeritud ning protsessid oleksid lihtsamad ja väiksema halduskoormusega.

 Kohaliku taastuva bioloogilist päritolu tooraine vähene väärindamine ning biomassi piiratud töötlemisvõimekus, eriti lisandväärtuse kasvatamise perspektiivikamates arengusuundades (biomassi keemiline väärindamine, tööstuslik biotehnoloogia jmt). Biomassi hajutatuse ja sellega seotud väikesed toormekogused eeldavad aga koostööd ning sageli ka väiksema mastaabiga lahendusi, mistõttu on vajalik senisest enam panustada ringbiomajanduse lisandväärtuse kasvu toetavate uudsete algatuste ja koostöövormide (nt klastrid, ühistulised ärimudelid, tööstussümbioos, rahvusvaheline koostöö jms) teket, mis ühtlasi toetavad ka ettevõtete ekspordivõimet ning välisinvesteeringuid ringbiomajandusse.

 Lisandväärtuse kasvatamine ja ringbiomajanduslike ärimudelite kasutuselevõtt põhineb teadusarendus- ja innovatsioonitegevusel. Uute tehnoloogiate laiemaks kasutuselevõtuks ei ole aga piisavalt investeeritud katse- ja piloteerimise ning tehnoloogia skaleerimise võimaluste loomisse.

⁸ 2020. Toidujäätmete ja toidukao teke Eesti toidutarneahelas. SEI Tallinn, Eesti Maaülikool. <https://kliimaministerium.ee/sites/default/files/documents/2021-12/Toiduj%C3%A4%C3%A4tmete%20ja%20toidukao%20teke%20Eesti%20toidutarneahelas%20%282021%29.pdf>

⁹ *Esmatootmine* – esmatoodete tootmine, pidamine või kasvatamine, kaasa arvatud saagikoristus, lüpsmine ja põllumajandusloomade kasvatamine enne tapmist. Esmatootmine hõlmab ka jahipidamist ja kalapüüki ning loodussaaduste kogumist. Esmatootmise alla ei käi esmasaaduste töötlemine, isegi kui seda teeb esmatootja, nt looma edasine töötlemine pärast tapmist, mis läheb juba toidutööstuse alla. *Tootmiskadu* – toiduks toodetud, kuid erinevatel põhjustel kõrvalvoogu suunatud kõrvalsaadused (nt looma- või linnusöödaks, kanalisatsiooni või lägahoidlasse suunatud, ilmastikust tulenevad, tööjõuprobleemide, taimekahjustajate, haiguste vms tõttu põllule jäänud (koristamata) saak, kalapüügil vette tagasi lastud kala ning loomsete kõrvalsaadustena käideldud saadused, mida ei määratleta jäätmetena tulenevalt toidujäätmete mõistest.

¹⁰ Pärast meetodika täpsustumist (2026) möödik kohandatakse.

 Bioloogilist päritolu jägid, jäätmed ja kõrvalsaadused, eriti põllumajandusest pärinev sõnnik, leiavad veel suhteliselt tagasihoidlikku kasutust biogaasi ja -metaanitootmisel, mis pakub lahendust nii lokaalse energia tootmisel kui aitab vähendada põllumajandusega seotud kasvuhoonegaaside ja õhusaasteainete heidet. Tekkiv kääritusjääk ehk digestaat on ringmajanduslikult väärtuslik materjal, mida oleks võimalik kasutada sünteetiliste mineraalväetiste asendajana.

 Ringbiomajanduse valdkonna statistikas on andmelüngad, puudub tervikpilt tekkivatest bioloogilist päritolu kõrvalsaadustest ning nende tekkekohtadest ja kogustest. Süsteemne ülevaade kõrvalsaadustest ning muust kasutamata või vähekasutatud bioressursist võimaldaks neid võrreldes praegusega oluliselt paremini vääridada, planeerida muu hulgas teadus- ja arendustegevust, logistilisi- ja töötlemislahendusi ning toetusmeetmeid.

Tegevused:

 Toetame investeeringuid bioressursside töötlemisvõimekuse suurendamiseks ning bioloogilist päritolu jääkide, jäätmete ja kõrvalsaaduste vääridamiseks.

 Rakendame ringbiomajanduse teekaarti, mille peamised tegevussuunad on seotud lisandväärtuse kasvatamise, kestliku ressursikasutuse ja elurikkuse hoidmise, teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni, ettevõtluskeskkonna ning hariduse, oskuste ja teadlikkusega.

 Anname põllumajandus-, metsandus-, kalandus-, vesiviljelus- ja toiduainetööstuse ettevõtetele ning teadus- ja arendusasutustele Euroopa Liidu taaste- ja vastupidavusrahastu (RRF) vahenditest toetust, et investeerida tootmistehnoloogia uuendamisse, tootearendusse ja bioressursside vääridamisse.

 Kuna biometaani tootmistootmisvõimekus suureneb Eestis alates 2026. aastast märgatavalt, on vaja luua täiendavaid stiimuleid ja tingimusi biometaani kasutamise ning turunõudluse suurendamiseks, mh biometaaniveokite ostutoetuse väljatöötamine. Osaleme kliimaministeriumi koordineerimisel biometaani teekaardi tegevuste väljatöötamises ja rakendamises.

 Toetame ettevõtete ja TA-asutuste rahvusvahelistes partnerlustes, võrgustikes ja konsortsiumites osalemist ringbiomajanduse teemaliste ELi teadusuuringute ja innovatsiooni rahastamisvõimaluste (Euroopa Horisont, Interreg jt) kasutamiseks.

 Ringbiomajanduse kui uue majandusmudeli käsitlemise ja põhimõtete leviku ning kommunikatsiooni korraldamine.

 BOOST4BIOEAST projekti raames loodi 2024. aasta lõpus Eesti Maaülikooli koordineerimisel ringbiomajanduse keskus. Keskus koondab erinevad ringbiomajandusega tegelevad sihtrühmad ja toetab innovatsiooni kasvu sektorites, seda läbi koostöö koordineerimise ja mitmetasandilistele probleemidele/väljakutsetele uudsete lahenduste leidmise initsieerimise. Keskuse loomine aitab muu hulgas kaasa ringbiomajanduse teadlikkuse tõusule ühiskonnas.

 REM osaleb Põhjamaade teaduse ja teaduspoliitika arendamise platvormi NordForsk *Sustainable Agriculture and Climate Change* programmikomitees ja rahastab projekti „Seenepõhised protsessid

kohaliku mitteloome valgu toodangu suurendamiseks ja kestliku põllumajanduse arendamiseks” ning *Green Transition* programmikomitees rahastades projekti „Külmaga kohandunud biorafineerimise kontseptsioon toidujäätmete energiatõhusaks ja süsinikneutraalseks väärimiseks”.

Uuringu „Bioloogilist päritolu kõrvalsaaduste ja tootmiskadude andmekogumise meetodika väljatöötamine” tulemuste põhjal ringbiomajandusega seotud mõistete (jäätmel, sh biolagunevad jäätmel, kõrvalsaadused) ja nendega seotud nõuete ajakohastamine õigusaktides ning biomassi ja kõrvalsaaduste andmete kättesaadavuse parandamine.

Oodatavad tulemused: Suureneb ringmajanduse põhimõtete kasutuselevõtt ja kohaliku taastuva bioloogilist päritolu ressursside, sh kõrvalsaaduste ja jääkide töötlemisvõimekus ning väärimine, millega väheneb tootmiskadu esmatootmises, kõrgem ressurssitootlikkus ja loodava lisandväärtuse kasv

5.3. Programmi tegevus – põllumajandusmaa ja maaparanduse poliitika kujundamine

Eesmärk	Tagada põllumajandus- ja metsamaa sihtotstarbeline ja jätkusuutlik kasutamine maaparandussüsteemide toimimise, sh riigi poolt korras hoitavate eesvoolude korrashoiu kaudu.				
Möödik	Tegelik tase	Sihttase			
	2024	2026	2027	2028	2029
Maaparandussüsteemidega põllumajandusmaa osatähtsus toetusalusel põllumajandusmaast	62%	62%	62%	62%	62%
Toetuse abil säästvalt majandatud erametsamaade osakaal kogu erametsamaast¹¹	5,84%	5,64%	5,64%	5,64%	5,84%

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

¹¹ Andmed saadakse määratud toetuse andmete põhjal ehk 2023. tegelik tase on 2023. aastal taotletud toetuse pind, mille kohta tehtud on toetuse otsused tehtud 2024. aastal.

Väljakutsed:

- Kuivendussüsteemide amortiseerumise tempo on kiirem, kui võimalused nende kaasajastamiseks (investeeringute nappus).
- Maaparandussüsteemide seisund ja selle mõju leevendamine, maaparandussüsteemide ajakohastamine muutuvates oludes (ilmastik, põllumajandus-ja keskkonnapoliitika, piiratud ressursid).
- Puudub järjepidev seire ja ülevaade maaparandussüsteemide tehnilisest seisundist ja põllumajandusmaa kuivendusseisundist ning kuivendatud maatulundusmaa keskkonnamõju kohta.
- Maaomanike ja maakasutajate vähene teadlikkus maaparandussüsteemide olemasolust ja hoiutööde vajalikkusest, sh maaomanike koostöö olulisusest hoiutööde tegemisel.
- Maaparandusalal aktiivselt tegutsevate ettevõtjate vähesus ja erialaste sh keskkonnahoidlike maaparandusvõtete osas koolituste vähesus ja koolitajate huvi puudus.
- Maaparanduse valdkonna järelkasvu leidmine.
- Väärtusliku põllumajandusmaa kaitse- ja kasutustingimuste piisavus ja tagamine.
- Metsaomanike suunamine, et nad oma metsi säästlikumalt majandaksid ja teeksid elurikkusega arvestatavaid hooldusraieid.
- Üleminek saamata jäänud tulu õiglasemale kompenseerimisele ÜPP SK sekkumisest elurikkuse soodustamine Natura 2000 erametsades.

Tegevused:

- Ajakohastatakse ja rakendatakse maaparanduse valdkonna õigusakte, sealhulgas valmistatakse ette maaparandusseaduse muutmist ja täpsustatakse maaparandussüsteemi projekteerimismõnides keskkonda käsitleva osa.
 - Antakse ÜPP SK 2023–2027 investeeringutoetusi maaparandussüsteemide sh riigi poolt korras hoitavate ühiseesvoolude korrashoiuks.
 - Antakse ÜPP SK 2023–2027 metsandustoetusi. Metsandustoetuste eesmärk on ergutada metsaomanikke oma metsi säästlikult majandama ja tagada metsamaa sihtotstarbeline kasutus. Metsandustoetused panustavad metsamaa sihipärase kasutusse, kliimamuutuste leevendamisse ja nendega kohanemisse, säästvasse energiasse ning elurikkuse kaitseks.
 - Kujundatakse väärtusliku põllumajandusmaa kaitse poliitikat. Põllumajandusmaa kaitse- ja kasutustingimuste eesmärk on tagada eelkõige põllumajandusmaa säilimine ja selle pikaajaline põllumajanduslik tootmisvõimekus.
- !** Analüüs ja ettepanekud üldplaneeringutega määratud või määratavate väärtuslike põllumajandusmaade kaitse ulatuse ja tõhususe osas valmib 2026. aastal.

! Analüüs ja ettepanekud põllumajandusmaade, sealhulgas väärtuslike põllumajandusmaade, hõive kohta ehitiste, rajatiste, sh taastuenergia tootmiseseadmete ja teede osa valmib 2026. aastal.

! Maa- ja mullakasutuse teadus- ja arendusprojekti raames õiguslik analüüs, et saada ülevaade ja soovitusel õiguslike regulatsioonide loomiseks, mis aitaksid tagada planeeringutega määratletud väärtuslike põllumajandusmaade kaitse- ja kasutustingimuste elluviimise tõhusalt ja üle riigi ühtsetel põhimõtetel.

Oodatavad tulemused: Maaparandussüsteemidega põllumajandusmaa osatähtsus toetusalusest põllumajandusmaast säilib vähemalt 62% juures ning toetuste abil säästvalt majandatud erametsamaade osakaal kogu erametsamaast säilib 5,64% juures.

5.4. Programmi tegevus – põllumajandus- ja toidusektori konkurentsivõime tõstmine

Eesmärk	Eesti põllumajandusettevõtete ja toidutööstuste konkurentsivõime tõstmine nii sise- kui välisurul, tarneahela tasakaalustamine, riskijuhtimise tõhustamine, koostöö arendamine ning põlvkondade vahetuse soodustamine.				
	Tegelik tase	Sihttase			
		2024	2026	2027	2028
Põllumajandussektori netolisandväärtus tööjõu aastaühiku kohta, kolme aasta liikuv keskmine, FADN	35 659 (2023)	28 991	29 716	30 205	30 452
Toiduainetööstuste netolisandväärtus töötaja kohta	34 041 (2023)	37 300	38 200	38 900	38 900
Noorte (kuni 40-aastaste) juhtide osatähtsus põllumajanduslikes majapidamistes, %	21	21	21	21	21
Tunnustatud tootjaorganisatsioonide turustatud toodangu väärtus kogu põllumajandustoodangu väärtusest, %	11 (2023)	19	21	22	22

Põllumajanduskindlustustoetust saanud ettevõtete arv	18	30	30	30	30
--	----	----	----	----	----

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Põllumajandustootjate väljakutseks on Euroopa Liidu keskkonna- ja kliimaeesmärkide täitmisesse panustamine, mis aitab leevendada kliimamuutusi ja nendega kohaneda, säästes energiat, edendades loodusvarade nagu vesi, muld ja õhk tõhusat majandamist. **Oluline on, et ressursitõhusus, mis aitab kaasa keskkonna- ja kliimaeesmärkide täitmisele, parandab samal ajal põllumajandustootjate majanduslikku tulemuslikkust ja tagab ettevõtete majandusliku kestlikkuse ja lisandväärtuse säilimise.** Alates 2015. aastast on põllumajandussektori ettevõtjatulu ilma sissetulekutoetusteta olnud negatiivne. Aastatel 2023 ja 2024 jäi ettevõtjatulu ja koos sissetulekutoetustega negatiivseks: 2023. aastal oli -85,2 mln eurot, 2024. aastal -62,5 mln eurot. Kaks aastat negatiivset ettevõtjatulu on tekitanud kokku -147,7 mln euro suuruse tulupuudujäägi sektorisse ja näitab kuivõrd keerulises konkurentsitingimustes on põllumajanduse esmatootmise sektor, mis on Eesti elanike toidujulgeoleku tagamisel üks põhisambaid.

 Kuigi põllumajanduse majandusharu toodangu väärtus on Euroopa Liiduga liitumisest alates kahekordistunud, jääb toodangu väärtus hektari kohta oluliselt madalamaks ELi keskmisest, kuna peamiselt toodetakse väiksema lisandväärtusega toodangut. Eestis on põllumajanduse netolisandväärtus tööjõuühiku kohta viimastel aastatel märgatavalt kasvanud. Kui 2015. aastal jäi Eesti näitaja EL-i keskmisele veel alla (15 925 eurot vs 18 403 eurot), siis alates 2017. aastast on Eesti näitaja valdavalt olnud kõrgem. Selle positiivse trendi jätkusuutlikkuse tagamine on väga oluline – see eeldab nutikaid investeeringuid innovatsiooni, täppispõllumajandusse ning tööjõu oskuste arendamisse.

 Eesti põllumajandussektori struktuur on duaalne ehk põllumajandusmaa on koondunud suurematesse ettevõtetesse, samas tegutseb nende kõrval ka palju väikseid põllumajandusettevõtteid. Tootlikkuse kasvu on soodustanud eelkõige põllumajandusettevõtete suurenemine ja suured, tehnoloogiliselt tõhusad, ressursimahukad ja uuenduslikud põllumajandusettevõtted. **Samas jäävad brutoinvesteeringud kasutuses oleva maa hektari kohta alla ELi keskmist taset.**

 Tugev konkurents nii sise- kui ka välisturul sunnib tööstuseid tootma efektiivsemalt ning klientide järjest kasvavad vajadused ja kvaliteedinõuded nõuavad ettevõtetelt uute tehnoloogiate kasutuselevõttu, paindlikkust, tootlikkust ning innovaatsilisust. Vaatamata tööviljakuse kasvule **pole seni Eestis toiduainetööstuste investeeringute tase olnud piisav tootlikkuse kasvuks EL riikide keskmisele tasemele, kuid aasta-aastalt vahe väheneb.**

 Eesti põllumajandussaaduste ja toidukaupade väliskaubanduse struktuuri põhjal ei ole Eesti toiduainetööstused maailmaturul kohanenud nii kiiresti kui põllumajandussektor. Suurematele sektoritele (teravili, liha ja piim) on iseloomulik olulises mahus tooraine eksport, ehkki samas kasutab valdkonna töötlev tööstus ka sisseveetavat toorainet. **Toidutööstuse probleemiks on vaatamata viimase aja mõningatele positiivsetele arengutele (nt E-Piima uus piimatööstus) mastaabiefekti võimaldavate ettevõtete vähesus või puudumine, millest tulenevad väiksed tootmismahud ning madal konkurentsivõime.** Samuti kaasneb sellega madal võimekus iseseisvaks tootearendus- ja innovatsioonitegevuseks, mis piirab võimalusi kõrgema lisandväärtusega toodete tootmiseks ja eksportimiseks. Investeeringute nappus ning kvalifitseeritud tööjõu puudus süvendavad veelgi sektori mahajäämist võrreldes teiste Euroopa riikidega.

 Riskijuhtimise tähtsus põllumajandussektoris on suurenenud nii ebasoodsate ilmastikutingimuste esinemise sagedusega kui ka põllumajandustootmise suurema turule orienteeritusega. Ebakindlus põllumajandustoodete ja -tootmissisendite hindades ja sissetulekutes avaldab mõju põllumajandustootjate tootmisotsustele ja tootlikkust suurendavate investeeringute tegemisele. Põllumajandus- ja toidutootmise konkurentsivõimeliseks arenguks on vajalik sissetulekute stabiilsus, mida mõjutab oluliselt põllumajandussektori avatus riskidele, mis võivad olla nii ettevõttesised kui ka -välised ning tekitada suuri nõudluse ja pakkumise tasakaalu muutumisi, hindade ja põllumajandusturgude volatiilsust. Järjest suuremat mõju avaldavad kliimamuutused koos sellest tingitud ebasoodsate ilmastikutingimuste ning taime- ja loomahaiguste levikuga, mis põhjustavad tootmispotentsiaali hävimist.

 Arvestades väljakujunenud põllumajandussektori struktuuri, on **uute ettevõtjate ja noorte sisenemine sektorisse raskendatud** nii põllumajandusmaa piiratuse kui ka tootmise alustamiseks vajaliku suhteliselt suure kapitalinõudluse tõttu.

 Toidutarneaahelad on tihti pikad, läbipaistmatud ja ahela lülidel on erinev turujõud, esineb ebaausaid kauplemistavasid ja turutõrgete mõju jaotub ahela lülide vahel ebaühtlaselt. Jaekaubandus on kontsentreerunud ning omab võrreldes põllumajandustootjate ja töötlejatega oluliselt tugevamat turupositsiooni, riskid kantakse tihti üle nõrgema positsiooniga lülile ehk turutõrgete korral on Eestis kokkuostuhindade langus järsem kui ELis keskmiselt ning raskused võimenduvad kiiremini.

 Eestis on 2025. aasta alguse seisuga 7 tunnustatud tootjaorganisatsiooni (tulundusühistut) – 3 piimasektoris, 3 lihasektoris ja 1 teraviljasektoris, kes kokku koondavad 503 põllumajandustootjat. Samas on palju ka väikeseid, kuni viie liikmega ühistuid. Ühistute arendamiseks on jätkuvalt oluline suurendada ühistegevus-, koostöö- ja juhtimisoskusi, võimaldada investeeringuid ja ühistute arendustegevusi.

Tegevused:

 Põllumajandustootjate konkurentsivõime tõstmiseks, sissetulekute stabiilsuse tagamiseks on rakendatakse erinevaid EL eelarvest makstavaid toetusmeetmeid (sh põhisissetulekutoetus, tootmiskohustusega seotud toetused, põllumajanduskindlustustoetus), mis vähendavad tootjate sissetulekute kõikumist turu- ja tootmisriskide puhul.

 Põllumajandustootjate konkurentsivõime tõstmiseks on oluline jätkata ka erimärgistatud diislikütuse aktsiisiseadustusega.

 Mesindussektori arengu toetamiseks rakendatakse mesilasperede toetust ja mesindussektori sekkumisi eesmärgiga parendada mesinike teadmisi ja oskusi, et ennetada, monitoorida ja võidelda mesilashaiguste ja kahjuritega, analüüsida mesilashaigusi ja mesindustoodete kvaliteeti ning soodustada investeeringuid, tõhustada koostööd teadusasutustega ja tõsta tarbijate teadlikkust.

 Investeeringusekkumiste kaudu tõhustatakse põllumajandustootmise moderniseerimist ja uute tehnoloogiate kasutusele võtmist (väikeste põllumajandusettevõtete arendamise toetus), soodustatakse põllumajandustootmises ressursitõhusust, vähendatakse põllumajandustootmisest tulenevat keskkonnamõju, jäätmete ja heitmete teket ning suurendatakse loomade heaolu ja bioohutust (Põllumajandustootjate materiaalsed ja immateriaalsed investeeringud).

 Toiduainetööstustele suunatud investeeringusekkumised aitavad tõsta toiduainetööstuse ettevõtete majanduslikku võimekust ja konkurentsivõimet ning toetavad keskkonna- ja kliimapoliitika eesmärkide saavutamist.

 Põllumajandustootjal on võimalik taotleda riiklikku põllumajandustootja asendamise toetust.

 Põllumajandustootjate positsiooni tugevdamiseks toidutarneahelas arendatakse ühistegevust ja koostööd nii tootjaorganisatsioonide tunnustamise ja tunnustatud tootjaorganisatsiooni arendamise toetuse, ühistuliste investeeringutoetuste, lühikeste tarneahelate või kohalike turgude kaudu põllumajandustoodete ja toidu turustamisvõimaluste arendamise toetuse ning kvaliteedikavade tunnustamise ja kvaliteedikava arendamise toetuse kaudu.

 Riskijuhtimisele on vajalik pöörata suuremat tähelepanu põllumajandusettevõtete igapäevases juhtimises, seejuures on oluline põllumajandustootjate nõustamine ja koolitus läbi AKISE. Põllumajanduskindlustustoetuse kaudu hüvitatakse 70% ulatuses põllumajandustootja saagi, loomade ja taimede kindlustusmaksed.

 2025. aastal lisati strateegiakavasse sekkumine 1.11 „Loodusõnnetuste, ebasoodsate ilmastikutingimuste või katastroofide tagajärjel kaotatud põllumajandusliku potentsiaali taastamise ja ennetustegevuste toetus”. Selle raames hakatakse rakendama eriti ohtliku loomataudi ennetamise investeeringutoetust, mille eesmärk on suurendada põllumajandusettevõtetes bioohutuse nõuete täitmist, et ennetada ja takistada eriti ohtliku loomataudi levikut põllumajandusettevõttes.

 Rakendatakse Eesti põllu- ja maamajandusliku teadmussiirde ja innovatsioonisüsteemi (AKIS), mille peaesmärk on põllu- ja maamajandussektori lisandväärtuse tõstmine ning innovatsioonivõimekuse suurendamine. AKISE eesmärgiks on rakendada ühe ukse põhimõtet teenuste pakkumisel sektorile. AKISE teenusteks on teadmussiirdeteenus, mh elektrooniline teabesalv, nõuandeteenus ja innovatsiooniteenus.

EL ÜPP Eesti strateegiakava, riiklike sekkumiste jm muude meetmete rakendamine võttes arvesse roheülemineku teekaardi tegevusi neljas põllumajandus- ja toidusektori valdkonnas – piima-, liha-, teravilja- ja aiandussektoris.

Viiakse läbi uuring põllumajanduse lisandväärtuse vähenemise põhjustest ja selle suurendamise võtmekriteeriumitest.

! REM osaleb EL teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi „Euroopa horisont“ partnerluses Agroökoloogia (Põllumajanduse kiirendatud üleminek: agroökoloogia eluslaborid ja teadustaristud) ning rahastab riikidevahelise teaduskoostöö raames tiptasemel teadusprojekte: esimese taotlusvoorus „Kattekultuuride tõhusam kasutus köögiviljafarmides: Eluslaborid agroökoloogiliste süsteemide ressursside säilitamiseks ja majanduslikuks jätkusuutlikkuseks“ ja „Mitmekesistamine vahekultuuridega – jätkusuutlik kartulikasvatus“.

! REM osaleb EL teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi „Euroopa horisont“ partnerluses FutureFoodS (Ohutud ja kestlikud toidusüsteemid) ning rahastab riikidevahelise teaduskoostöö raames tiptasemel teadusprojekte söomisharjumuste, toidu töötlemise ja tarnimise ümberkujundamise jm teemadel alates 2026. aastast.

! REM osaleb EL teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi „Euroopa horisont“ partnerluses AgDATA (Põllumajanduse andmed) ning plaanib rahastada riikidevahelise teaduskoostöö raames tiptasemel teadusprojekte alates 2027. aastast.

Noorte põllumajandustootjate osakaalu suurendamiseks ja põlvkondade vahetuse toetamiseks rakendatakse põllumajandusliku tegevusega **alustava noore ettevõtja toetust** ning **noore põllumajandustootja otsetoetust**.

Täiendavalt pakutakse noortele esmakordselt põllumajandustootmisega **alustavatele ettevõtjatele inkubatsiooniprogrammis** osalemise võimalust, mille eesmärk on toetada põllumajandusliku tegevusega alustava noore põllumajandustootja baastadmiste ja oskuste suurendamist. Programm rakendus 2025. aastal.

Ebaausate kaubandustavade tõkestamiseks kehtestatud põllumajandustoote ja toidu tarneahelas ebaausa kaubandustava tõkestamise seaduse (PTEKS) rakendamise mõju ja tulemuslikkuseanalüüsiga alustati 2025. aastal.

Rakendatakse turukorraldusmeetmeid, mis aitavad stabiliseerida põllumajandusturgu, vältida turukriiside eskaleerumist, suurendada nõudlust ja aidata ELi põllumajandussektoritel turumuutustega paremini kohaneda.

Teatud põllumajandustoodete kokkuostuhindade langemise korral tasemele, mis ei ole jätkusuutlik, kasutatakse sekkumiskokkuostu ja eraladustamist. Nende meetmete kasutamine vähendab ajutiselt ülepakkumise mõju ja stabiliseerib seeläbi turgu. Erakorralised meetmed kasutatakse juhul, kui on tekkinud kriis või kriisioht ning on vaja konkreetset tegutseda, et hoida ära hindade järsku langust ja/või leevendada selle tagajärgi.

Põllumajandustoodete kvaliteedi parandamiseks, tarbijate kaitsmiseks ning standardite ühtsuse tagamiseks on kehtestatud puu- ja köögivilja, oliiviõli, linnuliha ja kanamuna sektoris turustusstandardid. Veise-, sea- ja lambarümpade kvaliteediklassidesse määramine loob aluse hindade EL üleseks võrdlemiseks. Lisaks turustusstandarditele rakendatakse piima- ja piimatoodete ning veise- ja vasikaliha sektorites erimõisteid ja müüginimetusi.

Euroopa Liidu päritoluga kaupade eelistamise tagamiseks ning imporditariifide rakendamiseks kasutatakse impordilitsentside ja ekspordilitsentside, sertifikaatide ja tagatiste süsteemi. Tariifivoodid võimaldavad importida eelnevalt kindlaksmääratud tootekoguse madalamate imporditollimaksu määradega kui tavaliselt selle toote puhul kohaldatav tollimaksuäär.

Kõigile toiduainete tarneahelas osalejatele on oluline info turul toimuva kohta, mistõttu on oluline tagada turu läbipaistvus. Eestis kogub turuinfot ja edastab seda Euroopa Komisjonile METK. See annab turul osalejatele võimaluse teha teadlikke äriotsuseid, tagades seeläbi põllumajandusturgude nõuetekohase toimimise. Teiseks eesmärgiks on jälgida põllumajandusturgude arengut ja teha õigeaegselt kindlaks võimalikud turuhäired, võimaldades komisjonil võtta vajaduse korral viivitamata asjakohaseid ELi turumeetmeid.

Jätkatakse uuringuga Eesti põllumajandussaaduste turgu enam iseloomustavate toidukaupade hinna kujunemise ja tootja ning töötaja positsiooni kohta tarneahelas.

Valmistume ELAN (*Electronic System for DG AGRI Non-Customs Formalities*) moodulite kasutuselevõtmiseks valitsemisalas, millega kaasneb lähiaastatel tõenäoline vajadus IT arendusteks. ELAN moodulid on osa Euroopa komisjoni loodavast IT süsteemist, mis saab katma põllumajandustoodete impordi- ja ekspordilitsentse ning rahvusvahelises kaubanduses kasutatavaid vastavusdokumente (nt turustamisstandarditele vastavussertifikaat). Muudatused tagavad automaatse infovahetuse ning seeläbi vähendavad halduskoormust nii ettevõtetele kui ka pädevatele asutustele.

Oodatav tulemus:

- Tegevuste tulemusena suureneb põllumajandus- ja toidusektori ettevõtjate teadlikkus kestlikust tootmisest, suureneb ettevõtete konkurentsivõime ja põllumajandustootjate ja toiduainetööstuse lisandväärtus töötaja kohta ning läbi selle ka toidusektori eksport ja toidu varustuskindlus.
- Suureneb alla 40-aastaste juhtide osatähtsus põllumajanduslikes majapidamistes ning tagatud on põllumajandus- ja toidutootjate järelkasv. Koos noorte ettevõtjatega suureneb ka sektori innovatsiooni tase.
- Turukorraldusmeetmete rakendamisega, mis loovad eelduse turu tasakaalustamiseks, ja ebaausate kaubandustavade kasutamise vähenemisega suureneb tarneahela tasakaal, mis tagab tarneahela osalistele õiglase sissetuleku ja tarbijale kvaliteetse ja mitmekesise toidu.
- Ühistegevuse ja koostööd toetavate tegevuste tulemusena suureneb põllumajandustootjate arv, kes on koondunud ühistutesse ja ka ühistute kaudu turustatud toodangu väärtus.

5.5. Programmi tegevus – Eesti toidu kuvandi ja müügivõimekuse edendamine

Eesmärk	Tugevdada Eesti toidu positiivset kuvandit ja rakendada müügiesendustegevusi, mis suurendavad Eesti põllumajandus- ja toidusektori ettevõtjate konkurentsivõimet nii sise- kui välisriigis.				
Mõõdik	Tegelik tase	Sihttase			
	2024	2026	2027	2028	2029
Osatähtsus Eesti tarbijatest, kes eelistavad osta kodumaist toidukaupa, %*	59	75	75	75	75
Eesti päritolu põllumajandussaaduste ja toidukaupade (v.a tooraine ja mittedöödatud kaup) ekspordi väärtuse kasv võrreldes eelmise aastaga, %	9	7	7	7	7

* Uuring viiakse läbi üle aasta, järgmine uuring kavas 2026. aasta lõpus

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Kohaliku toidu eelistamine on viimase kümnendi madalaimas seisus. Tarbijateni on vaja viia info kohaliku toidu eelistest ja selle tarbimise laiemast mõjust, samuti kestlikust toidutootmisest ja sellega seotud väljakutsetest. Nii põllumajanduse, toidutööstuse kui ka HoReCa sektori hea käekäigu ja kindlustunde tagamiseks on oluline, et tarbija hindaks vastutustundlikult toodetud toitu ning ettevõtjate panust, mistõttu tuleb tegeleda teadlikult ja eesmärgistatult toidusektori kuvandiloome ja teavitustegevustega.

 Nii kohalikku kui eksporditurge silmas pidades tuleb pöörata tähelepanu **toidukultuuri edendamisele ja toidupärandi säilitamisele**. Toidukultuur hõlmab riigile või piirkonnale iseloomulikke toite ja jooke, nende valmistamist ja pakkumist ning kohaliku tooraine väärindamist. Toidukultuuri kujundajad on lisaks toidutootjatele ka toidupakkujad koos teenindussektoriga, kellel on kanda oluline roll kohaliku toidu eestkõnelejana.

 Eesti toidukaupade väliskaubandust iseloomustab negatiivne kaubandusbilanss, välisriikidesse väärindamiseks minevate kaupade suur osatähtsus ekspordis ja tugev orienteeritus lähiturgudele. Kaubandusdefitsiit on suurim valmistoodete puhul. Ettevõtete toetamiseks välisriikidele on oluline luua vajalikud eeltingimused turgudele sisenemiseks ning soodustada ärikoostööde loomist.

 Kaubamärgiga tarbijatoodete ekspordi eripära on see, et erinevalt toorainest ja vahetoodetest, on valmistoote turundusse vaja üldjuhul rohkem investeerida. Lõpptarbijatele mõeldud kaubad nõuavad keerukamaid turule sisenemise strateegiaid. Tugeva konkurentsi tingimustes ja geograafiliselt ning kultuuriliselt kaugel sihtturgudel valmistootelega läbilöömise eelduseks on toidusektori eksportööride tugev müügivõimekus.

Tegevused:

 Visioonidokument „Eesti toit 2026-2029“ kujundab Eesti toidu tutvustamise ja müügiedendustegevuste suunad nii koduturul kui välisriikides, keskendudes tarbijate toidualase, sh toiduohutuse, keskkonnasäästlikkuse ning kestliku toidutootmise alase teadlikkuse suurendamisele, kohaliku toidutootmise väärtustamisele, toidutootjate konkurentsivõime ja jätkusuutlikkuse tagamisele ning toidukultuuri populariseerimisele laiemalt. Dokumendi alusel kavandatakse müügiedendustegevusi nii Eesti kohalikul turul kui välisturgudel. Koduturul on tegevuste keskmes tarbija, et tõsta inimeste teadlikkust ostuotsuste tegemisel ja kujundada kohaliku toidu mainet läbi erinevate ürituste ja teavituspriikide. Selleks, et ettevõtted oleksid aktiivsed eksportijad, tuleb panustada ekspordi sihtriikide valiku mitmekesistamisse nii olemasolevate turgude avatuna hoidmise kui uute turgude avamise kaudu ning soodustada ärikontaktide loomist. Võtmetähtsusega on ka riiklikul tasandil institutsionaalne koostöö toidusektori ekspordi toetamisel.

 Ettevõtete müügi- ja turunduskompetentside tõstmiseks jätkatakse läbi AKISE 2023. aastal lõppenud toidusektori müügiedenduse tegevusvaldkonna teadmussirde pikaajalist programmi. Programmi eesmärgiks on põllumajandustootjate ja töötajate turundus- ja ekspordialaste kompetentside tõstmine ning koostöövõimaluste arendamine erinevate infopäevade, konverentside, täiendkoolituste, õppereiside ja ettevõtete juhendamiste abil.

 Ettevõtete müügi- ja turundustegevuste toetamiseks on kavandatud turuarendustoetus, mis võimaldab toetust taotleda ettevõtete ühisstendide korraldamiseks rahvusvahelistel messidel. Näeme vajadust panustada senisest rohkem turuarendustoetuse kaudu nii riigisisestesse teavitustegevustesse, mis võimaldavad panustada sektori mainekujundusse ja tarbijate teadlikkuse kasvu kui ka jätkata rahvusvahelistel messidel ettevõtete ühisstendide toetamist.

2016. aastal oli turuarendustoetuse eelarve 900 000 eurot. Sellest ajast alates on toetuse eelarve pidevalt vähenenud, 2022. aastast alates on turuarendustoetuse eelarve olnud 400 000 eurot. Piiratud eelarve tingimustes ei ole olnud võimalik toetada Eesti turule suunatud teavituskampaaniaid, turu-uuringuid ega Eestis toimuvate messide korraldamist või neil osalemist. Eesti ettevõtete rahvusvahelist konkurentsivõimet silmas pidades oli kriitilise tähtsusega toetada tegevusi, mille eesmärk on ekspordi toetamiseks väliskontaktide edendamine. Selleks, et säilitada kohaliku toidu eelistamise tase, on vajalik suurendada turuarendustoetuse eelarvet.

 Kvaliteedikavas osalemine võimaldab toidutootjatel saada toodangu eest kõrgemat hinda, tuues esile toodete erilisi tootmismeetodeid ja eriomadusi. Et tõsta tarbijate teadlikkust kvaliteedikavade alusel toodetud toodete eriomadustest nii koduturul kui välisturgudel, on kavandatud perioodi 2023–2027 kvaliteedikava raames toodetud toote teavitus- ja müügiedenduse toetus.

 Visioonidokument „Eesti toit 2026–2029“ seab koduturul fookusesse tarbija. Tarbijate seas on oluliseks sihtgrupiks lapsed ja noored, kellest kujuneb uus põlvkond teadlikke tarbijaid. Planeeritud on mitmed haridusliku sisuga tegevused, mida haridusasutustes läbi viiakse.

 Tõhusa koostöö ja infovahetuse eesmärgil on ellu kutsutud **Eesti toidu sise- ja välistegevuste ümarlauad**.

Oodatav tulemus: Eesti toidul on hea maine ning tarbijad oskavad teha teadlikke valikuid, mis avaldub nende inimeste osakaalus, kes eelistavad osta kodumaist toidukaupa. Selliste tarbijate osakaal on langenud alates 2022. aastast ning eesmärk on pöörata trend taas tõusuteele ning taastada varasem olukord, mil ca 75% tarbijatest eelistas osta peamiselt kodumaiseid toidukaupu. Välisturgudel on oodatavaks tulemuseks Eesti päritolu põllumajandussaaduste ja toidukaupade ekspordi väärtuse kasv.

5.6. Programmi tegevus – kutselise kalapüügi korraldamine

Eesmärk	Elujõulise ja konkurentsivõimelise kutselise kalapüügisektori tagamine.				
Mõõdik	Tegelik tase	Sihttase			
	2024	2026	2027	2028	2029
Kutselise kalapüügi kogupüügi ja koguväärtuse suhe	0,8	1,2	1,25	1,3	1,3
Rannapüügi kalapüügiloa omanike aastasaagi mediaan	0,43	0,8	1	1,2	1,2
Lühiajaline majanduslik tõhusus rannapüügis (kuni 10m laevade puhul)	2,11*	1,2	1,4	2	2

* 2024. aasta andmed avaldatakse novembris kalanduse riikliku andmekogumisprogrammi raames.

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Kalavarud vähenevad ning majandusliku elujõulisuse saavutamiseks tuleb väiksema püügikoguse eest saada rohkem tulu. See tähendab ühelt poolt, et jätkuv nõudlus peab suurendama kala esmakokkuostu hindasid ning teisalt peab saaki väärindama, et tõsta püütud saagi tulusust.

 Mere rannaalade kalanduses on püügiga tegelevate isikute arv väga suur. Sektoris tegutseb 1200 kalapüügiloa omanikku ja 1900 loale kantud kalurit. Kuna kalavarud vähenevad ja seega vähenevad ka püüda lubatud püügikogused, on püügist saadav keskmine tulu ühe isiku kohta madal: keskmiselt püüab rannakalur aastas 11,7 t kala ning teenib keskmiselt 7400 eurot aastas. Rannapüügisektori lühiajaline majanduslik tõhusus ehk tasakaal selle vahel, kui suured on kaluri igapäevased majandustegevusega seotud kulud ja püügitegevusest saadav tulu, näitab tegelikkuses sektori suutmatust jätkata igapäevast kalapüüki kulutõhusalt. Samuti on sektori koosseisus palju neid kalureid, kellele kutseline kalapüük ei ole peamine majandustegevus, millega teenida elatist ja anda sisend piirkonna eluvõimelisuse tugevdamisele. **Seega on rannapüügil jätkuvalt suurim väljakutse see, kuidas leida tasakaal kutselise kalapüügiga tegelejate ja kasutada oleva kalavaru vahel sektori konkurentsivõime saavutamiseks.**

 Kalapüük nagu iga teine majandusharu peab olema arenemisvõimeline ja sektori majandamiseks peab kasutusele võtma tarku tehnoloogilisi jm lahendusi nii püügitegevuse vahendites (püügivahendid ja nende selektiivsus, hea varustusega ökonoomsed ja keskkonnasõbraliku kütusega laevad, lossimiskohtade multifunktsionaalne infrastruktuur) kui ka püügitegevuse aruandluses. Täpsed ja operatiivsed andmed võimaldavad täpsemat kvoodijälgimist ning annavad ka püüdjale endale adekvaatse tagasiside oma püügitegevusest ja selle majandamisest. Kui 1. juulist 2024. aastal esitavad kõik ranna- ja siseveekogude kalurid oma püügiandmed elektrooniliselt, siis sisuliselt on välja arendamata vajalikud e-teenused kutselistele kaluritele, mis loob ettevõtjatele võimaluse ise oma ettevõtlusega seotud kutselise kalapüügi tingimusi hallata (elektrooniline kalapüügilubade menetlemine, kalurite vahetamine püügilubadel, püügistatistika moodul, müügifoorum jne).

Tegevused:

  Kutseline kalapüük on majandussektor, mille elujõulisus ja kestlikkus sõltub suuresti vähenevate kalavarude tingimustes selle varu ratsionaalsest kasutusest. See tähendab, et kui ressursi napib, peab ka kasutajate arv olema sellega tasakaalus. Riigisisest tuleb analüüsida sektori majanduslikku olukorda ja leida võimalused sektoris toimijate arvu optimeerimiseks eesmärgiga suurendada kutselise kalapüügisektori tulusust. Selleks tuleb teostada täna kehtivate püügikorralduslike abinõude analüüsi ja leida uusi võimalusi sektori majandusliku elujõu suurendamiseks, sh noote sisenemiseks sektorisse piiratud püügiõiguse jaotamise mudeli ja laevastikulagede tingimustes. Kutselise kalapüügiga tegelevate ettevõtjate majandusnäitajate parandamiseks tuleb toetada ka püütud saagi väärindamist ja otseturustamist.

 Kalapüügiga kaasnevate kulutuste vähendamiseks toetame investeeringuid kalalaevade energiatõhususe suurendamiseks. Kalasadamate ja lossimiskohtade väljaarendamise toetamisega loome eeldused selleks, et maale toodav kala oleks kvaliteetne ning mitut eesmärki täitvad ehk multifunktsionaalsed kalasadamad teeniksid tagasi vähemalt osa ülalpidamisega seonduvatest kuludest. Väikesemahulisel ranna- ja sisevete kalapüügil tuleb enam keskenduda selliste passiivpüüniste kasutuselevõtmise toetamisele, mis tagavad liigilise mitmekesisuse säilimise

rannikumeres ja siseveekogudes (näiteks hülgekindlad püünised rannikumeres ja selektiivsed püünised siseveekogudel), samuti tuleb toetada hülgepeletite kasutuselevõtmist rannapüügil.

Tagada tuleb kalanduse andmevahetuse toimimine ööpäevaringselt ja süsteemide osiste arendamine kindlustamiseks kasutajamugavus ja töökindlus rannakaluritele, traalpüüdjatele ja kaugpüüdjatele. Selleks arendatakse kutselise kalapüügi elektroonilisele andmete edastamise eesmärgil registreid ja rakendusi (PERK, ERS).

Seoses lausalise üleminekuga kutselise kalapüügi seotud andmete elektroonilisele esitamisele alates 1. juulist 2024. aastast, tuleb rõhku pöörata teavitustegevustele sektoris, vastavate juhendmaterjalide pakkumisele ja kalurkonna koolitamisele ja nõustamisele. Ranna- ja siseveekogude kalurkond on suhteliselt vanemaaline, mis pärsib kiiret andmete esitamise üleminekut ja nõuab rohkem aega ja panustamist selgitamisse ja koolitamisse. Koolituste korraldamisega jätkab Põllumajandus- ja Toiduamet.

Sektoris vajalike muutuste esilekutsumiseks on vajalik avatud ja pidev dialoog sektori esindajatega ning koolitustegevused. See aitab saavutada ühiselt jagatud teadmist, et mikrolahendustega ei ole täna enam võimalik eesmärke saavutada, vaid vajalikud on korralduslikud meetmed, mille mõju kutselise püügi kui majandussektori eluvõimelisuse säilimisele oleksid tõhusamad. Pidev suhtlus sektoriga aitab muutuste esilekutsumiseks suurendada ka sektori enesereguleerimise võimet, et muutusi juhtida ka sektorisiseselt. Tuleks üle vaadata ja kaardistada tänased rutiinid ministriumisektori formaalse ja mitteformaalse dialoogi pidamisel ning vajadusel välja pakkuda asjakohasemad formaadid ja need institutsionaliseerida. Kalapüügisektori ettevõtete omavahelise parema koostöö tagamiseks ja konkurentsivõime suurendamiseks tuleb jätkata teavitus-, koolitus- ja nõustamistegevustega Kalanduse Teabekeskuse kalapüügi teadmussiirde suunal.

Oodatav tulemus: Poliitika kujundamise ja elluviimisega ning sektoris toimuva pideva analüüsimisega loome paremad tingimused elujõulise ja konkurentsivõimelise kutselise kalapüügi sektori arenguks, mis põhineb loodusliku kalavaru säästlikul kasutamisel ning arvestab saada oleva varu ja selle kasutajate tasakaalu. Teadlike otsustega loodame suurendada sektoris toimijate kasumlikkust ehk tõsta rannapüügis lühiajalist majanduslikku tõhusust ning kalurite keskmise aastasaagi mediaani, mis tähendab, et keskmise aastasaagid muutuvad võrdsemaks ja liiguvad kasvu suunas.

5.7. Programmi tegevus – kalandusturu korraldamine

Eesmärk	Kalandussektori toodang on kvaliteetne, kõrge lisandväärtuse ja suure ekspordipotentsiaaliga				
Mõõdik	Tegelik tase	Sihttase			
	2024	2026	2027	2028	2029

Eesti päritolu eksporditavate toodete koguväärtus, €	177 657 000	179 000 000	181 000 000	183 000 000	185 000 000
Kalandustoodete tarbimine Eestis, kg inimese kohta	17,5 (2023)	19	19	19,5	19,5
Vesiviljelussektori toodang kokku, tonni	963	1600	1700	3500	3500
Merevesiviljeluse toodang, tonni	200 (2023)	900	1000	2800	2800

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Tootmissisendite kallinemine on avaldanud suurt mõju kogu sektorile, tõstes kulutusi nii tootmises kui ka töötlemises, mõjutades seega kalatoodete hinda jaekettides. Inimesed tunnetavad toiduainete hindade muutusi poes käies vahetumalt ja reageerivad hinnatõusule kala- ja kalatoodete asemel odavamate alternatiivsete tootegruppide ostmisega.

 Kuna Eestis püütakse kala üle kolme korra rohkem, kui siin ära tarbitakse, siis sõltub tänase kalandussektori majanduslik kestlikkus paljuski ekspordist. Oluliste turgude äralangemine võib vähendada nii püüdjate kui ka töötajate tulusust.

 Jätkuv Venemaa sõjaline agressioon Ukraina vastu ning Euroopa Liidu ja tema rahvusvaheliste partnerite kehtestatud sanktsioonid ning Venemaa vastumeetmed neile tekitasid 2022. a sõja algusest märkimisväärset majanduslikku ebakindlust, mis osaliselt häirisid kaubavoogusid ja toidu tarneahela toimimist ning tõid kaasa viimaste aastakümnete suurima ootamatu toidu tootmiseks vajalike sisendite hinnatõusu ning see tendents jätkus, põhjustades mõningaid turuhäireid ja mõjutades nii kalapüügi- ja vesiviljelustoodete tootjate kui ka töötajate käekäiku. Kuigi ettevõtjad on ajas olukorraga püüdnud kohaneda, siis Venemaa sõjalise agressiooniga kaasnev ja jätkuv olukord võib avaldada mõju välisurgudele.

 Vajadus toodete mitmekesistamise ja tootearenduse järele.

 Tööjõu vananemine, erialaspetsialistide ning oskustööjõu nappus ja kalatöötlemise valdkonna vähenenud atraktiivsus noorte silmis vajab sektori kestlikkuse tagamisel terviklikku käsitlust.

 Sektoris tegutsevatel mikro- ja väikeettevõtjatel on olnud madal omafinantseeringuvõime, samuti on raskendatud VKE-de ligipääs pikaajalistele laenudele.

 Vesiviljeluses tuleb tähelepanu pöörata **tootlikkuse tõstmisele, uute liikide kasvatusele, toodangu mahu ja lisandväärtuse kasvule.**

 Vesiviljeluse tasakaalustatud arengu soodustamiseks tuleb senisest enam teha koostööd ministriumide ja nende valitsemisalade asutuste vahel, sh merevesiviljeluse arendamisel, sest prognoositavat toodangu kasvu saame oodata merevesiviljeluse arvelt. Ühtlasi tuleb merevesiviljeluse arendamisel arvestada Läänemere keskkonnaseisundiga ning merealade planeerimisest ja keskkonnanahoiust lähtudes luua võimalusi koostoimeliste lahenduste tekkeks.

 Sektoris tegutsevatel ettevõtjatel on madal omafinantseeringuvõime. Samuti on olnud finantsvahendid sihtgrupile raskesti kättesaadavad.

 Eesti vesiviljelussektori suur killustatus ja huvide lahknevus väikese toodangumahuga toodete ja tootmisviiside vahel pärsib tõhusat koostöövõimet nii erialaliitude vahel kui ka tootjaorganisatsioonis.

Tegevused:

 Bioloogilise ressursi säästlikust kasutamisest lähtudes soodustame keskkonnanahoidlikku töötlemist ning tootearendusliku ja tehnoloogilise võimekuse suurendamist kohalike ning seni kasutamata vee-elusressursside (sh töötlemisjääkide) efektiivsema kasutamise kaudu, liikudes seejuures väärtusahelat pidi kõrgema lisandväärtusega toodete tootmise poole. Oluline roll on siin ettevõtete ning teadus- ja arendusasutuste koostöö tulemusel väljatöötataval vee-elusressursside väärindamise uuenduslikel tehnoloogilistel lahendustel.

 Kvaliteetse ja kõrge lisandväärtusega kala- ja vesiviljelustoodangu pakkumine ning sellega käsitöös kulgev tarbijateadlikkuse kasv loovad eeldused toodete tarbimise suurendamiseks. Riigisisese kalatarbimise tõstmiseks algatasime 2021. aasta alguses teavituskampaania kalatoodete tarbimise propageerimiseks, mis kestis 2023. aasta märtsini ning planeerime sellele jätkutegevusi 2026. aastal.

 Kalapüügi- ja vesiviljelustoodete tootmise ja väärindamise etappides toetame taastuvenergeetika kasutuselevõttu ettevõtetes, mis võimaldab lisaks keskkonnanahoidlikule tootmisele hoida ära energiakandjate hinnatõusust tulenevaid mõjusid lõpptoodete hindadele.

 Soodustame valdkonnast positiivse kuvandi loomist ning tõhusamat koostööd teadus- ja haridusasutuste, ettevõtete ja administratsiooni vahel, sh õppekavade kaasajastamisel, täiendusõppe korraldamisel ning vajalike erialaspetsialistide koolitamisel.

 Jätkuva kalapüügi- ja vesiviljelustoodete nõudluse rahuldamiseks maailmas ja Eesti kalatoodetega isevarustatuse kõrge taseme juures soodustame kvaliteetse ja kõrge lisandväärtuse ning suure ekspordipotentsiaaliga toodete tootmist. Aitame kaasa uute turgude leidmisele ja

vähendame võimalikke riske peamistel sihtturgudel hoides avatuna juurdepääs ka olemasolevatele välisurgudele, mis aitab seeläbi vähendada ettevõtjate sõltuvust üksikutest välisurgudest.

 Toetame keskkonna- ja energiasäästlike tehnoloogiate kasutuselevõttu, soosides ressursside efektiivsemat kasutust. Aitame EMKVF-i rahaliste vahendite vesiviljelusse suunamisega kaasa tootmismahdade kasvule edendades merevesiviljeluse arengut ning muudame tootmise tõhusamaks ja mitmekesisemaks.

 Kalapüügi, vesiviljeluse ning vee-elusressursside väärindamise valdkonnas tegutsevate ettevõtete omavahelise koostöö soodustamiseks ja konkurentsivõime parandamiseks jätkame teavitus-, koolitus- ja nõustamistegevustega, mis toimub läbi sektori ja teadus-arendusasutuste teadmussiirde.

 Ettevõtjate investeeringute soodustamiseks võimaldame ligipääsu laenuvahale.

 Ühistegevuse soodustamine sektori säilimise ja konkurentsivõime tagamiseks.

 Toetame tootearenduse ja tehnoloogilise võimekuse suurendamist investeeringute ning teadus- ja arendustegevuse soodustamise kaudu.

 Tagame tervikliku ja praktilise lähenemise uuringute teemadele, mis hõlmavad kalapüügi, vesiviljeluse, keskkonna ja vee-elusressursside väärindamise valdkonda, mille eesmärk on suunata sektori arengut, toetada innovatsiooni ja teadmiste põhiste otsuste tegemist.

 REM osaleb EL teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi „Euroopa horisont“ partnerluses „Kestlik sinimajandus“ ning rahastab riikidevahelise teaduskoostöö raames tiptasemel teadusprojekte sinimajanduse rohelse arengu valdkonnas: esimeses taotlusvoorus „Merevetikate biomassi terviklik väärindamine jätkusuutlike, kõrge toiteväärtusega saaduste arendamiseks“.

Oodatav tulemus: Poliitika kujundamise ja rakendamisega loome tingimused majanduslikult elujõulise ja konkurentsivõimelise kalandustoodete töötlemissektori ja vesiviljeluse arenguks, pöörates enim tähelepanu lisandväärtuse kasvule tootearenduse kaudu ja kaasates selle saavutamiseks senisest enam teaduspotsentiaali.

Vesiviljelusettevõtete müügitulu kasvab ning vesiviljelussektori toodang suureneb. Eesti päritolu eksporditavate toodete koguväärtus ja kalatöötlemise lisandväärtus sektoris töötaja kohta kasvavad. Kalatoodete tarbimine elaniku kohta ulatub 19kg-ni aastas.

5.8. Programmi tegevus – kalavarude haldamine ja kaitse

Eesmärk	Kalavarude püügitingimused ja -võimalused on aja- ja asjakohased, kalavarud on kestlikult majandatud ja harrastuspüük on arendatud.				
Möödik	Tegelik tase	Sihttase			
	2024	2026	2027	2028	2029

Kalade rändetakistuste avamine lõheliste jõgedel, tk	129	140	145	150	150
Majanduslik mõju (sots-maj mõju EUR) 1 harrastaja kohta aastas*	247	410	415	420	420

* tulemus selgub harrastusuuringust mida tehakse üle aasta

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Rohkem tähelepanu tuleb pöörata püügikoormuse ja kalavarude vastavusse viimisele aga ka röövloomade nagu kormoranide ja hüljeste ohjamisele, sest kalavarud on kesises seisus ning kalavarusid mõjutavad mõlemad tegurid pea võrdselt, mistõttu vaid ühte neist käsitledes on pea võimatu kalavarude seisu parandada.

 Rannakalanduse tulemuslikkust mõjutab tugevalt ka hallhülge poolt tekitatud kahjustuste tõus viimase 15 aasta vältel nii püünistele kui ka saagile.

 Harrastuskalapüügi korralduses tuleb tagada optimaalne püügikorraldus ning väljapüük, mis tagaks tulemusliku saagi võimalikult paljudele harrastuspüüdjatele.

 Kalade kudealade parandamine ja rändeteede avamine parandamiseks looduslike kalade paljunemisvõimalusi ja seeläbi tõstab püügiks sobivate kalade hulka veekogudes.

Tegevused:

 Kalavarude hea seisundi saavutamiseks ja säästlikuks kasutamiseks on liigse püügikoormusega piirkondades vaja oluliselt vähendada lubatud püügivahendite arvu ning ajakohastada kalavarude kaitsemeetmeid (alammõõdu korrigeerimine, ajalis-ruumilised piirangud, selektiivset püüki toetavad meetmed, angerja pakett Võrtsjärvel, väikejärvedel ja merel). Kormoranide ja hüljeste ohjamiseks kaitseme Eesti seisukohti EL tasemel (kormoranide puhul oleme aktiivsed linnudirektiivi lisade muutmisel ja hülgetoodete kauplemise keelu kaotamisel).

 Lõheliste rändeteede probleemi lahendamiseks avatakse kalanduse seisukohalt olulistele jõgedele rajatud paisudel ja ummistunud jõgede suudmetes kaladele läbipääsud kudealadele. Lisaks taastatakse elupaiku ning koelmuid, et tagada varude parem looduslik taastumine. Ohustatud kalaliikide varude taastamiseks asustatakse veekogudesse kalade noorjärke, arvestades seejuures vajadusega säilitada looduses geneetiline mitmekesisus.

 Ebaseadusliku kalapüügi vähendamiseks täiendatakse järelevalve elektroonilise kontrollimise võimalusi.

 Harrastuskalapüügi edendamiseks ajakohastatakse püügikorraldust tagamaks ladusama osalemise ning suurema saagi võimalikult paljudele püüdjatele. Jätkatakse harrastuskalastuse

infrastruktuuri arendamist eesmärgiga tagada parem ligipääs kalapüügile, sh tehakse arendusi harrastuspüügiõiguste ja kalastuskaartide müügikeskkonna kalaluba.ee toimivuse tagamiseks.

Toetatakse harrastuspüügiks vajalike taristute rajamist, mis aitab tõsta teenuse kvaliteeti ja populaarsust ning vähendab keskkonnakasutusest tingitud mõjusid loodusele.

Oodatav tulemus: Poliitika kujundamise ja rakendamise tagame kalavarude hea seisundi, seejuures võimaldades nii kutselist kui harrastuspüüki. Tagame püüdjatele arusaadavad reeglid ning reeglite üle järelevalve.

6. Programmi juhtimiskorraldus

Biomajanduse programmi juhib biomajanduse asekanstler. Programmi juhi ülesanne on programmi koostamise ja uuendamise eestvedamine, elluviimise ja seire koordineerimine. Valdkonna eest vastutav minister kinnitab programmi pärast riigieelarve vastuvõtmist Riigikogus. Iga lõppenud aasta kohta koostatakse programmi tulemusaruanne, mis on sisendiks tulemusvaldkonna „Põllumajandus ja kalandus“ tulemusaruandesse.

Programm panustab „Põllumajanduse ja kalanduse arengukava 2030“ kahte alaeesmärki. Programm viib ellu arengukava „Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030“ 1., 5., 8. ja 9. tegevussuundade eesmärgi.

PõKa 2030 VISIOON:

Eesti toit on hinnatud ja maal on hea elada

ÜLDEESMÄRK

Eesti toit on eelistatud, keskkond ja elurikkus on hoitud, toidusektori ettevõtted on edukad ning maa- ja rannakogukonnad on elujõulised

ALAEESMÄRK

Tark ja kestlik põllumajandus, toidutootmine ja maaelu ning ohutu toit ja hoitud keskkond

ALAEESMÄRK

Kestlik kalandus, mis tagab kalandusvaldkonna konkurentsivõime ja kalavarude jätkusuutliku majandamise

Tegevussuunad

Horisontaalsed arendusteemad

Biomajandus, eksport, keskkond ja maapiirkonna terviklik areng,

samuti võrdsed võimalused ja hea riigivalitsemine, sh: teadmispõhine kaasav poliitika- ja õigusloome, sihtrühmade teadlikkuse tõstmine, kvaliteetsete avalike teenuste osutamine, tõhus riskijuhtimine ning IT-haldus ja terviklikud järelevalve süsteemid (sh strateegiliste riskide hindamine, toiduohutus, selge vastutus jm).

Programmi elluviimise seisukohalt on suure kaaluga Euroopa Komisjoni avaldatud „Põllumajanduse ja toidu visioon“, Rohelepe koos selle strateegiatega „Talust taldrikule“, „Euroopa Liidu elurikkuse strateegia aastani 2030“ ning Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) uue finantsperioodi planeerimine ja käivitamine. Nende protsesside käigus tuleb tagada kooskõla

ja loogiline sidusus programmi, "Talustaldrikule" strateegia, „Euroopa Liidu elurikkuse strateegia aastani 2030“ ning ÜPP järgmise finantsperioodi eesmärkide ja tegevuste vahel.

LISA 1. Programmi teenuste kirjeldus

Programmi tegevus – põllumajanduskeskkonna hea seisundi tagamine

Programmi tegevuse oodatavat tulemust aitavad saavutada Regionaal- ja Põllumajandusministeerium (ReM), PRIA ja METK oma teenuste kaudu. Põllumajandustootmisega seotud negatiivse keskkonnamõju vähendamine, elurikkuse säilimine ja maastiku mitmekesisus tagatakse ReM põllumajanduskeskkonna poliitika kujundamisega. METK panustab valdkonda teadustegevustega, analüüsides maakasutuse keskkonnamõju, viies läbi põllumajanduskeskkonna seiret ja teostades maakasutuse ning muldade laborianalüüse. PRIA kaudu on võimalik taotleda põllumajanduskeskkonna toetusi (sh näiteks püsirohumaade säilitamise toetus, pärandniidu hooldamise toetus ja erinevad ÜPP kliima-ja keskkonnakava toetused).

Programmi tegevus – ringbiomajanduse arendamine

Programmi tegevuse oodatavat tulemust aitab saavutada Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, kes tegeleb ringbiomajanduse põhimõtete laialdasemaks levikuks ja rakendamiseks vajaliku poliitika kujundamisega ning maksab bioressursside väärimise ja biometaani tootmise ja kasutuselevõtu suurendamise toetust.

Programmi tegevus – põllumajandusmaa ja maaparanduse poliitika kujundamine

Programmi tegevuse eesmärk saavutatakse nelja teenuse osutamise kaudu ReM-is ja PRIA-s. Põllumajanduses mitmekesise tootmise võimaldamiseks, sh kestliku põllumajandusmaa säilimiseks ja metsa jätkusuutlikuks majandamiseks kujundab ReM maaparanduse poliitikat, sh toetusmeetmeid. Kestliku põllumajandusmaa säilimiseks kujundab ReM põllumajandusmaa kasutamise ja kaitse poliitikat. Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Ameti (PRIA) kaudu toetatakse maaparandusega seotud taristu arendamist ja hooldust ning keskkonnakaitserajatiste ehitamist ning metsataimala arendamist. Keskkonnainvesteeringute Keskuse ja PRIA kaudu toetatakse metsandustoetuste andmist.

Programmi tegevus – põllumajandus- ja toidusektori konkurentsivõime tõstmine

Programmi tegevuse oodatavat tulemust aitavad saavutada Regionaal- ja Põllumajandusministeerium (ReM), PRIA ja METK oma teenuste kaudu. Põllumajandus- ja toidusektori konkurentsivõime tõstmiseks ja innovatsiooni toetamiseks kujundatakse poliitikat ReM-is. METKi kaudu on võimalik taotleda konsulendi kutsetunnistust. Konsulendi töö on anda kliendile põllu-, metsa- ja muud maamajanduse alast nõu. METK panustab valdkonda ka teadustegevustega läbi innovatsiooni ja teadmussiirde võrgustikukoostöö ja erinevate uuringute. Näiteks viiakse läbi maamajanduslikke uuringuid. Samuti on METKi hallata põllumajandusliku kestlikkuse andmevõrk (FSDN) ja vajalike andmete edastamine Euroopa Komisjonile.

PRIA kaudu makstakse toetusi põllumajandus- ja toidusektorile, mida rahastatakse ÜPP vahenditest. Näiteks on võimalik taotleda loomade ja taimede kasvatamisega seotud toetusi ja investeeringutoetusi, põhisissetulekutoetust, ümberjaotavat toetust, nii looma, kui ka pindalaga seotud tootmiskohustusega otsetoetusi, erinevaid ökokavade toetusi, noore põllumajandustootja otsetoetust, noortaluniku ja alustava noore põllumajandusettevõtja toetusi. PRIA maksab sektori

toetamiseks turukorraldustoetusi, sh näiteks erakorralist toetust põllumajandussektorile seoses põllumajandustootjate elujõulisust ohustava majandusliku kahjuga, riskijuhtimistoetust, kindlustustoetust,. Samuti on võimalik PRIA kaudu taotleda sekkumiskokkuostu toetust. PRIA kaudu makstakse ühistegevuse ja koostöö arendamiseks vajalikke toetusi (kvaliteedikavade toetus, tarneahela toetus, tunnustatud tootjaorganisatsiooni arendamise toetus), tunnustatakse tootjaorganisatsioone ja tootjaorganisatsioonide liitu.

PTA tegeleb alkoholiregistri pidamise ja selle järelevalve teostamisega. Turukorralduse järelevalvet teostab PTA.

Programmi tegevus – Eesti toidu kuvandi ja müügivõimekuse edendamine

Programmi tegevuse tulemusi aitavad saavutada Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, PTA ja PRIA. Eesti toidu müügiesitustegevusteks vajalikku poliitikat kujundab ReM, mis aitab suurendada ka Eesti põllumajandus- ja toidusektori ettevõtjate konkurentsivõimet nii sise- kui välisurul. PTA tegeleb uute eksportturgude avamisega ja PRIA maksab müügivõimekuse edendamiseks vajalikke toetusi (näiteks turuarendustoetus, kvaliteedikava raames toodetud toote teavitus- ja müügiesituste toetus).

Programmi tegevus – kutselise kalapüügi korraldamine

Programmi tegevuse tulemusi aitavad saavutada Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, PTA ja PRIA. Elujõulise ja konkurentsivõimelise kutselise kalapüügisektori tagamiseks vajalikku poliitikat kujundab ReM. PTA tegeleb kutselise kalapüügi korraldusega, sh kutselise kalapüügi lubade väljastamise, kalalaevade riikliku registri haldamise ja kalapüügiga seonduvate andmete arvestusega. PRIA kaudu on võimalik taotleda kutselise kalapüügi toetusi, näiteks innovatsioonitoetused, püügivahendite parendamise toetus, investeeringutoetused (kalalaevad, kalasadamad) ja kalanduspiirkondade arendamise toetused (tegevuskulud ja koostöö).

Programmi tegevus – kalandusturu korraldamine

Programmi tegevuse tulemusi aitavad saavutada Regionaal- ja Põllumajandusministeerium ja PRIA. Majanduslikult elujõulisema ja konkurentsivõimelisema kalandustoodete töötlemissektori arenguks vajalikku poliitikat kujundab ReM, võimaldades ühtlasi ligipääsu laenurahale. PRIA toetab kalandussektorit läbi erinevate toetuste andmise, mida rahastatakse suures osas EMKVF-i vahenditest (nt ladustamisabi, rannapüügilaeva energiatõhusustoetus, kalalaeva energiatõhusus jpm). Samuti pakub PRIA kriisiabi, erinevaid uuringutoetusi ja innovatsioonitoetusi, mis aitavad edendada vee-elusressursside töötlemise sektorit. PRIA panustab vesiviljelussektori arengusse läbi erinevate toetuste andmise, mida rahastatakse suures osas EMKVF-i vahenditest (nt vesiviljelussektori innovatsioonitoetused, tootmisega seotud investeeringutoetused, vesiviljeluse energiatõhususe toetus jpm). Samuti pakub PRIA teadmussirde toetust ja riiklike vesiviljelusuuringute toetust.

Programmi tegevus – kalavarude haldamine ja kaitse

Programmi tegevuse tulemusi aitavad saavutada Regionaal- ja Põllumajandusministeerium ja PRIA. Kestlikuks kalavarude majandamiseks ja harrastuspüügi arendamiseks vajalikku poliitikat kujundab ReM. PRIA kaudu on võimalik taotleda kalanduse kontrolli ja järelevalve toetust, riiklike keskkonna-alaste uuringute toetust, kalanduse kontrolli ja järelevalve toetust ning samuti kalade kudemistingimuste parendamise toetust, et tagada kalavarude kestlikkus.

LISA 2. Teenuste rahastamiskava (tuh, eurodes)

	2026	2027	2028	2029
Biomajanduse programm	-397 569	-336 783	-276 748	-252 550
Eesti toidu kuvandi ja müügivõimekuse edendamine programmi tegevus	-2 608	-2 545	-2 553	-2 621
Ekspordivõimekuse ja Eesti toidu kuvandi poliitika kujundamine teenus	-775	-709	-688	-689
Müügivõimekuse edendamise toetuste andmine teenus	-1 660	-1 663	-1 693	-1 760
Eksporditurude avamine teenus	-172	-172	-172	-172
Kalavarude haldamine ja kaitse programmi tegevus	-5 404	-5 598	-5 688	-5 869
Kalanduspoliitika kujundamine ja rakendamine teenus	-1 735	-1 857	-1 868	-1 869
Kalavarude kaitse toetuse andmine teenus	-3 669	-3 741	-3 820	-3 999
Kutselise kalapüügi korraldamine programmi tegevus	-11 382	-11 625	-11 846	-12 333
Kutselise kalapüügi korraldus teenus	-468	-468	-468	-468
Kutselise kalapüügi poliitika kujundamine teenus	-991	-1 040	-1 047	-1 048
Kutselise kalapüügi toetuste andmine teenus	-9 924	-10 118	-10 332	-10 817
Põllumajandus- ja toidusektori konkurentsivõime tõstmise	-261 850	-217 108	-57 867	-61 372
Alkoholiregistri pidamine ja järelevalve teenus	-355	-355	-355	-355
Innovatsiooni ja teadmussiirde võrgustikutöö teenus	-462	-464	-399	-419
Maamajanduslike uuringute läbiviimine teenus	-929	-885	-837	-838
Noorte põllumajandusettevõtjate toetuste andmine teenus	-11 607	-11 638	-3 259	-3 495
Põllumajandus- ja toidusektori arengu toetuste andmine teenus	-102 868	-78 958	-47 170	-51 274
Põllumajandus- ja toidusektori poliitika kujundamine teenus	-22 047	-3 111	-2 982	-2 992
Teadus ja innovatsioon teenus	-185	-17	-18	-32
Turukorralduse järelevalve teenus	-554	-554	-554	-555
Turukorralduse toetuste andmine teenus	-120 885	-119 159	-272	-291

Ühistegevuse ja koostöö toetuste andmine teenus	-1 959	-1 967	-2 021	-1 122
Põllumajanduskeskkonna hea seisundi tagamine programmi tegevus	-62 775	-63 598	-161 572	-139 817
Keskse e-põlluraamatu ja teadmusteenuste haldamine teenus	-785	-751	-744	-744
Mulla laboratoorsed analüüsid-maakasutus teenus	-862	-864	-865	-867
Põllumajanduskeskkonna hindamine ja seire teenus	-580	-548	-455	-489
Põllumajanduskeskkonna poliitika kujundamine teenus	-2 225	-2 406	-3 165	-1 874
Põllumajanduskeskkonna toetuste andmine teenus	-57 709	-58 676	-156 001	-135 501
Põllumuldade uuringud ja seire teenus	-613	-353	-342	-343
Ringbiomajanduse arendamine programmi tegevus	-18 438	-675	-664	-463
Ringbiomajanduse poliitika kujundamine teenus	-424	-252	-230	-230
Ringbiomajanduse toetuse andmine teenus	-18 014	-423	-435	-233
Kalandusturu arendamine programmi tegevus	-17 415	-17 776	-18 129	-18 915
Kalandusturu korraldamise poliitika kujundamine teenus	-1 352	-1 399	-1 406	-1 407
Vee-elusressursside töötlemise toetuste andmine teenus	-10 405	-10 609	-10 833	-11 342
Vesiviljeluse toetuste andmine teenus	-5 657	-5 768	-5 890	-6 167
Põllumajandusmaa ja maaparanduse poliitika kujundamine programmi tegevus	-17 129	-17 279	-17 883	-10 612
Maaparanduse poliitika kujundamine teenus	-373	-338	-323	-324
Maaparanduse toetuste andmine teenus	-7 812	-7 839	-8 023	-7 622
Metsanduse toetuse andmine teenus	-8 944	-9 102	-9 537	-2 666